

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

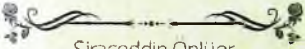
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kirk Hadiste

Müslüman

SAHSİYETİ

Siraceddin Onlüer

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-08

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SEMERKÖND
İstanbul, 2014

SEMERKAND: 242
Hediye Kitaplar Serisi: 24
yayin@semerkand.com
ISBN: 978-605-159-002-8

Yazar : Siraceddin Önlüer
Editör : Eyyüp Beyhan
Redaksiyon : Eyyüp Beyhan
Arapça Tashih : Adem Ürün
İmla Tashihi : Mehmet Günyüzlü
Kapak : Yusuf Boyraz
İç Düzen : M. Vehbi Ümit
Baskı : Sistem Matbaacılık
Davutpaşa Cad.
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa/İstanbul
Tel: 0212 482 11 01
(yaygın dağıtım)

Ocak 2014, İstanbul
4. Baskı

© Bu eserin tüm yayın hakları
SemerKand Basım Yayın Dağıtım A.Ş.'ye aittir.

GENEL DAĞITIM

POZİTİF
DAĞITIM

TÜRKİYE: Eyüpsultan Mah. Esma Sokak, No.7/A Samandıra-Sancaktepe-İstanbul
Tel: 0216 564 26 26 **Faks:** 0216 564 26 36 **online satış:** www.semerkandpazarlama.com

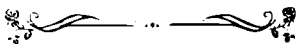

EROL

AVRUPA: Erol Medien GmbH Köln Str. 256-51149 Köln **Tel.:** 0 22 03 / 36 94 90
Fax: 0 22 03 / 36 94 910 **Online Satış:** www.onlinefuhr.de **E-Mail:** info@erolmedien.de

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Kırk Hadiste
Müslüman
ŞAHSİYETİ

Siraceddin Önlüer

ÖNSÖZ.....	7
1. HADİS: MÜMİN İYİ NİYETLİDİR	9
2. HADİS: MÜMİN İHLÂSLIDIR.....	10
3. HADİS: MÜMİN BİLGİLİDİR	12
4. HADİS: MÜMİN DİKKATLİDİR.....	13
5. HADİS: MÜMİN ÖLÇÜLÜDÜR	16
6. HADİS: MÜMİN MESULDÜR	17
7. HADİS: MÜMİN NEFSİYLE CİHAD EDENDİR.....	19
8. HADİS: MÜMİN ZAMANINI DEĞERLENDİRENDİR.....	21
9. HADİS: MÜMİN TAKVALIDIR.....	23
10. HADİS: MÜMİN TÖVBEKÂRDIR	25
11. HADİS: MÜMİN YUMUŞAK HUYLUDUR.....	28
12. HADİS: MÜMİN KANAATKÂRDIR.....	30
13. HADİS: MÜMİN GÜZEL AHLÂK SAHİBİDİR.....	32
14. HADİS: MÜMİN HER DAİM ZİKİR HALİNDEDİR.	33
15. HADİS: MÜMİN TEFEKKÜR EDENDİR	35
16. HADİS: MÜMİN TEVEKKÜL EHLİDİR.....	37
17. HADİS: MÜMİN ZÂHİDDİR.....	39
18. HADİS: MÜMİN SABIRLIDIR.....	41
19. HADİS: MÜMİN ŞÜKREDENDİR	44

20. HADİS: MÜMİN İSTİKAMET SAHİBİDİR.....	46
21. HADİS: MÜMİN RIZA EHLİDİR	48
22. HADİS: MÜMİN ÜMİT ve KORKU ARASINDADIR	50
23. HADİS: MÜMİN SADIKTIR.....	52
24. HADİS: MÜMİN HAYÂ SAHİBİDİR.....	55
25. HADİS: MÜMİN EDEP SAHİBİDİR.....	57
26. HADİS: MÜMİN TEVAZU EHLİDİR	59
27. HADİS: MÜMİN MERHAMETLİDİR.....	62
28. HADİS: MÜMİN CÖMERTTİR	65
29. HADİS: MÜMİN AFFETMEYİ SEVENDİR	66
30. HADİS: MÜMİN İYİLİKSEVERDİR	69
31. HADİS: MÜMİN KÖTÜLÜĞÜ İYİLİKLE SAVANDIR.....	72
32. HADİS: MÜMİN İYİLİĞİ EMREDEN, KÖTÜLÜKTEN SAKINDIRANDIR	74
33. HADİS: MÜMİN SALİH AMEL İŞLEYENDİR.....	76
34. HADİS: MÜMİN İŞLERİNDE İSTİHÂRE ve, İSTİŞARE EDENDİR	78
35. HADİS: MÜMİN HİZMETKÂRDIR.....	81
36. HADİS: MÜMİN GEÇİM EHLİDİR.....	83
37. HADİS: MÜMİN GÜLER YÜZLÜ, TATLI DİLLİ ve GÜZEL AHLÂKLIDIR.....	85
38. HADİS: MÜMİN HAYIR KONUŞANDIR.....	87
39. HADİS: MÜMİN SELÂMI YAYANDIR	90
40. HADİS: MÜMİN DENGE ADAMIDIR	92

ÖNSÖZ

İnsanı en güzel sûrette yaratan ve bizleri iman nimetiyle şereflendiren Allah'a sonsuz hamdü senâlar olsun.

Güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilen ve insanlığa en güzel örnek kılınan Hz. Muhammed'e, Ehl-i beyt'ine ve güzide ashabına binlerce salât ve selâm olsun.

İslâm, bizlere hayatımızın her alanında müslümana yakışır bir şahsiyete sahip olmamızı emretmektedir. Dinimizin yegâne gayesi de fertlere İslâmî bir şahsiyet kazandırarak örnek bir toplum meydana getirmek, onları güzel ahlâk sahibi yapıp dünya ve ahirette mutlu olmalarını sağlamaktır. Bütün peygamberlerin gönderiliş sebebi de budur. Zira İslâm dini, baştan sona güzel ahlâktan ibarettir. Ahlâkı en güzel şekliyle temsil eden de Muhammed Mustafa'dır [sallallahu aleyhi vesellem]. Yüce Allah, onu en güzel hasletlerle süslemiş, sonra da insanlığa örnek olarak göndermiş ve şöyle buyurmuştur: *"Allah'ın resûlünde sizin için güzel örnekler vardır"* (Ahzâb 33/21). Şu ilâhî hitap da onun ne denli büyük bir ahlâka sahip

olduğunu bildirmektedir: *"Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin"* (Kalem 68/4). Resûlullah Efendimiz de güzel ahlâkı tarif, talim ve tatbik ederek gönderiliş sebebi- ni şu mübarek hadisiyle beyan etmiştir: *"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim."*¹ Nitekim, "Müslüman kimdir?" sorusuna cevabı şöyle olmuştur: *"Müslüman, insanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir."*²

İşte elinizdeki eser, müslüman şahsiyeti tarif etmekte, bu kişiliğin nasıl kazanılacağına dair özet bilgiler içermektedir. Bir müslümanın Rabb'ine, kendisine, ailesine, yakın çevresine ve içinde yaşadığı topluma karşı olan sorumluluklarını hatırlatmaktadır. Bütün bunları Kur'an ve Sünnet'ten hareket ederek açık ve yalın bir şekilde sunmaktadır.

Okuyanın da bakanın da istifade etmesini Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederiz.

Siraceddin ÖNLÜER

MÜMİN İYİ NİYETLİDİR

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَىٰ

*"Hiç şüphesiz yapılan işler niyetlere göre (değer kazanır ve Allah katında geçerli) olur. Herkese niyetinin karşılığı verilir."*³

Niyet, "kalbin bir konuda verdiği karar ve gösterdiği azim"dir. Bütün amellerde hüküm kalpteki niyete göre verilir. Sadece sözle yapılan bir niyet geçerli değildir. Çünkü niyet kalbin amelidir. Dil ise ancak bir tercüman hükmündedir. Niyetin doğru ve geçerli olması için kalbin Allah için karar vermesi gerekir. Ayrıca Cenâb-ı Hak, sûret ve şekillere, tarz ve biçimlere, güzellik ve davranışlara bakmaz; kalpteki niyete bakar. Kulun kalbinde sakladığı niyete göre tecelli eder.

Evet, insanlar kalıba, Allah (celle celâluhü) kalbe bakar. Bunun için her mümin kalbini ve kalbindeki niyetini kontrol etmelidir. Zira her amel, niyetle başlar ve niyete göre sonuçlanır. Bütün ameller niyetlere göre salih olur, fâsit olur, makbul olur, reddedilir, sevap verilir veya sevap verilmez.

3 Buhâri, Bed'ü'l-Vahy, 1, İmân, 42; Müslim, İmâret, 45; Ebû Davud, Talâk, 11.

Bir amelin "ibadet" hususiyetini kazanması niyete bağlıdır. Güzel bir niyetle basit işler ibadete dönüşür. Kötü bir niyetle büyük işler ibadet olmaktan çıkar. Az bir amel güzel bir niyetle büyük sevap kazandırır. İbadet olmayan işler, iyi niyetle ibadete dönüşür. Mesela yemek yiyen bir kimse, bu gıdalardan elde edeceği kuvvetle ibadet edeceğini düşünürse, yemek yerken bile sevap kazanmış olur. Ticaretini yapan bir kimse, işini en iyi şekilde yaparak insanlara hizmet etmeyi, onları aldatmamayı düşünürse, hem para hem de sevap kazanabilir.

Evet, müminin her şeyi Allah içindir. Allah için giyinir, Allah için yer, Allah için içer ve Allah için uyur. Dolayısıyla mümin amele başlamadan önce niyetini kontrol etmeli, amelin emredildiği gibi ihlâsla yapmalıdır.

2. HADİS

MÜMİN İHLÂSLIDIR

أَخْلَصُ دِينِكَ يَكْفِيكَ الْعَمَلُ الْقَلِيلُ

*"Dininde ihlâslı ol. İhlâs ile yapılan az amel bile sana yeter."*⁴

İhlâs, "gizli açık her türlü şirk ve nifaktan, riya ve gösterişten uzak durmak"tır. Sadece ilâhî rızayı dilemektir. İç ve dışın, kalp ve kalıbın birliğini sağlamaktır. Dışın içe, kalbin de dile uygun olmasını temin etmektir.

Bir vücutta baş ne ise amellerde de ihlâs odur. İhlâssız yapılan bir amel, Allah katında makbul de-

4 Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/306; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 6859; Süyûtî, *Câmiu's-Sagîr*, nr. 298; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evlâyâ*, 1/308 (nr. 822); Münziri, *et-Tergîb ve'l-Terhîb*, nr. 4.

ğildir. Cenâb-ı Hak sadece ihlâsla yapılan amelleri kabul buyurur. Nitekim hadis-i şerifte, *"Şüphesiz Allah Teâlâ, sadece kendisi için, yani ihlâs ile yapılan amelleri kabul eder"*⁵ buyrulmuştur.

Riya ile yapılan ameli Allah Teâlâ kabul etmez. Allah Resûlû, *"Allah Teâlâ, içinde hardal tanesi ağırlığına riya bulunan bir ameli kabul etmez"*⁶ buyuruyor.

Oysaki ihlâsla yapılan amelin her zerresi için büyük mükâfat ve büyük müjdeler vardır. Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle müjdelemektedir:

*"İhlâslı olanlara müjdeler olsun. Onlar fitne karanlıkları içinde parlayan ışıklardır."*⁷

Yapılan ameller az da olsa hâlis olması talep ediliyor. Riya ve gösterişle yapılan amel, çok olsa bile değersiz sayılıyor. Ayrıca amelin az veya çok olması ihlâsa bağlıdır.

İbadetler için asıl olan, ihlâs ile yapmaktır. Zira küpte ne varsa dışarı o sızar, der atalarımız. Bu sebeple mümin kalbini manevi kirlerden arındırmalıdır. Çünkü kalp doğru olursa âzaların yaptığı ameller de doğru ve güzel olur. *"İnsanın bedeninde bir et parçası vardır. Bu iyi olursa, bütün uzuvları iyi olur. Bu kötü olursa, bütün organları da bozuk olur. Dikkat edin ki bu kalptir"*⁸ hadis-i şerifi de bu hakikati ifade eder.

5 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 9; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5261.

6 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 51.

7 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 5; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5268.

8 Buhârî, *İmân*, 39; Müslim, *Müsâkât*, 20; Dârimî, *Büyü'*, 1 (nr. 2524).

MÜMİN BİLGİLİDİR

من يُردِ الله به خَيْرًا يُفَقِّهَهُ فِي الدِّينِ

*"Allah kimin hakkında hayır dilerse, onu dinde fakih/anlayış sahibi yapar."*⁹

Fıkıh, "İslâm'ın ibadet ve muamelatla ilgili bütün hükümleri"dir. Fakih ise bu bilgilere sahip olan, dinin hükümlerini Allah ve Resûlü'nün muradına uygun olarak kavrayan ve uygulayandır.

Fakih, İslâm'ın temel kurallarını bilen, fıkıh ve inanç ile ilgili detayları öğrenen, bunları gereği gibi kavrayan ve amel eden hayırlı bir kimsedir. Bunun aksi de hayırdan mahrumiyettir. Zira asıl mesele, dinî hükümleri gereği gibi anlamak ve uygulamaktır. Bu da ancak ilim ile ameli bir araya getirmekle gerçekleşir. Hasan-ı Basrî hazretleri gerçek fakihi tarif ederken şöyle demiştir:

"Fakih, ancak dünyadan yüz çevirip ahirete yönelen ve kendi kusurlarını görebilen kimsedir." Bunun üzerine Ferkad es-Sincî, Hasan-ı Basrî'ye,

"Yâ Ebû Said! Diğer fakihler bu konuda senin söylediğinin zıddını söylüyorlar" dedi. Hasan-ı Basrî hazretleri,

"Ey Ferkadcık! Annen seni doğurmaz olaydı. Sen hiç şu gözlerinle gerçek fakih gördün mü? Gerçek fakih, dünyadan gönlünü çeken, ahirete rağbet gösteren, din konusunda basiretle hareket eden, Rabb'i-nin ibadetinde devam eden, vera' ve takvaya sarılan,

⁹ Buhârî, İlim, 13; Tirmizî, İlim, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 220; Dârimî, Rikâk, 1/2709).

müslümanların mal ve ırzından elini ve dilini çeken ve insanlara nasihat eden bir kimsedir" dedi.¹⁰ İşte böyle bir âlimin sözü ölü kalplere hayattır. Sohbeti gökten inen yağmur gibi berekettir. Konuşması karanlığı aydınlatan ışıktır. Nazarı kalplere şifadır. Meclisi ganimettir. Nitekim Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), "Hikmetin başı Allah korkusudur"¹¹ buyurmuştur.

Allah'ın hayır murat ettiği bir fakih, hem âlimdir hem de ârifdir. Hem ilim hem de hikmet sahibidir. Bu da çok büyük mertebedir ki Allah dilediğine verir. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar" (Bakara 2/269). O halde mümin, gereği gibi dinini öğrenmeli ve ona göre amel etmelidir. Zira dünya ve ahiret saadeti buna bağlıdır.

4. HADIS

MÜMİN DİKKATLİDİR

إِنَّ الْحَلَالَ بَيِّنٌ وَإِنَّ الْحَرَامَ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا
أُمُورٌ مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ
النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ فَقَدْ اسْتَبْرَأَ
لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ
فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى
يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ إِلَّا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى

10 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, s. 267; Dârimî, *Mukaddime*, 300; Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-Kutüb*, 1/153.

11 Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 744.

آلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ آلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ
مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا
فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ آلَا وَهِيَ الْقَلْبُ

"Helâl şeyler de haram şeyler de belli ve açıktır. Ancak bu ikisi arasında şüpheli şeyler vardır; insanların çoğu onları bilmezler. Kim bu şüpheli şeyleri terkederse dinini ve şerefini (kötülüklerden) temiz tutmuş olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse harama düşmüş olur. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi, onun da haramın içine düşmesi muhakkaktır.

Dikkat edin! Her sultanın özel korumaya aldığı bir yasak bölgesi vardır. Unutmayın ki Allah'ın yer-yüzündeki korumaya aldığı yasak bölgesi de haramlardır.

Şunu iyi bilin ki insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur. Şayet o bozulursa bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir"¹²

Helâl, "açık ve belli olan, hükmü kesin olarak bilinen, içinde hiçbir şüphe bulunmayan, kalbe huzur ve sükûn veren şeyler"dir. **Haram** da "belli ve açık olan, hükmü kesin olarak bilinen ve kalbi huzursuz eden şeyler"dir. **Şüpheli** ise ikisinden birine benzeyen ve tesbiti zor olan şeylerdir. Zira o, bir yönden helâle, diğer yönden harama benzer veya her ikisine benzer, fakat biri ağır basar yahut ikisi de eşit ağırlıkta bulunur.

¹² Buhâri, İmân, 40, Büyû', 2; Müslîm, Mûsâkât, 20; Ebû Davud, Büyû', 3 (nr. 3329); Tirmizî, Büyû', 1; İbn Mâce, Fitn, 14.

Evet, helâl, Allah'ın kulları için temiz kıldığı şeylerdir. Yenmesinde, içmesinde, giyinmesinde ve kullanmasında herhangi bir sakınca bulunmayan şeylerdir. Bunun zıddı ise haram şeylerdir. Yenmesi, içilmesi, giyilmesi ve kullanması sakıncalı görülmüştür. Bir de bunlar arasında bazı şüpheli şeyler vardır ki bunlar koruluğa benzetilmiş, dinin ve ırzın muhafazası bunlara bağlı kılınmış ve bu sebeple bunlardan şiddetle uzak durulması istenmiştir.

Şüpheli şeyler, hakkında helâl veya haram olduğunu bildiren kesin bir delil olmayan şeylerdir. Hüküm vermekte zorlanılan hususlardır. Bunun içindir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi vesellem), *"İnsanların çoğu onu bilmezler ..."* buyurmuştur. Bununla birlikte ümmet içerisinde şüphelilerin durumunu bilen âlimler, ârifler her zaman bulunur. Ama şu bir gerçektir ki kalp şüpheli şeyler karşısında tatmin olmaz, hep endişe ve şüphe içinde kalır. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem),

"Sana şüphe veren şeyi bırak, kalbinin rahat ettiği işe bak" ¹³ buyurarak bu tür şeyleri terketmeyi emretmektedir. Zira helâlde ve hayırda kalp huzuru vardır; haramda ve şüpheli şeylerde ise kalp tedirgin olur, huzursuz olur. Nitekim, *"İyilik nefsin ve kalbin huzur bulduğu, rahat ettiği şeydir; kötülük ise kalbi tırmalayıp rahatsız eden ve kalbin yatışmadığı şeydir"* ¹⁴ buyrulmuştur.

Sonuç olarak mümin kalbini, aklını, midesini ve bedenini haram ve şüpheli şeylerden uzak tutmalıdır. Aksi halde tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi, onun da haramın içine düşmesi kaçınılmaz olur.

13 Buhârî, Büyü', 3; Tirmizî, Kıyâmet, 60; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/153.

14 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/194.

MÜMİN ÖLÇÜLÜDÜR

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا مَا لَمْ يُخَالِطْهُ
إِسْرَافٌ أَوْ مَخِيلَةٌ

*"İsraf veya kibir karışmadıkça yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz."*¹⁵

İsraf, "haddi aşmak, aşırı gitmek, taşkınlık yapmak ve ölçüyü kaçırmak" manalarına gelir.

Yüce dinimiz başta ibadetler olmak üzere yemek, içmek, giymek, sevmek, kızmak gibi her konuda aşırı ve geri kalmaktan sakındırmış, orta yolu tutmayı emretmiş, ifrat ve tefriti yasaklamıştır. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *"Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma! Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun"* (İsrâ 17/29).

Orta yol, peygamberlerin ve velilerin tuttuğu yoldur. Nitekim, *"Hak yolda istikamet, orta yol ve iktisat, peygamberliğin yirmi beş parçasından bir parçadır"*¹⁶ buyuran Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem), her şeyde itidalli idi, orta yolu tercih ederdi ve ölçüyü kaçıranları da uyarırdı: *"Sizler doğru yolu tutun, ifrat (ve tefrit) etmeyin, orta yolu tutun! Amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Günün ilk ve son saatlerinde çalışın. Gecenin sonundan da bir miktar faydalanın. (Her hal ve hareketinizde) itidale tutunun, orta yoldan ayrılmayın ki maksadınıza eresiniz."*¹⁷

¹⁵ Buhârî, Libâs, 1; İbn Mâce, Libâs, 23 (nr. 3605).

¹⁶ Ebû Davud, Edeb, 2.

¹⁷ Buhârî, Rikâk, 18.

O halde müminin konuşması, susması, ağlaması, gülmesi, sevinci, üzüntüsü, yemesi, içmesi, sevmesi, kızması, dünya ve ahirete ait bütün işleri ölçülü ve dengeli olmalıdır. Onun hayat ölçüsü, Kur'an ve Sünnet olmalıdır. Her hususta olduğu gibi bu konuda da örneği Fahr-i Kâinat Efendimiz olmalıdır. Zira onun hayatında asla aşırılık ve geri kalmışlık söz konusu değildi. Hayatının tamamı herkesin örnek alabileceği şekilde ölçülü, dengeli ve güzeldi.

6. HADİS

MÜMİN MESULDÜR

أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ قَالَ أَمِيرُ
الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ
وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ
وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ
عَنْهُمْ وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ
عَنْهُ أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

"Dikkat ediniz! Her biriniz birer çobansınız ve her biriniz elinizin altındakilerden sorumlusunuz. İnsanları yöneten idareci bir çobandır ve idaresi altında bulunanlardan sorumludur. Erkek, aile halkının çobanıdır, o da eli altındakilerden sorumludur. Kadın da kocasının evi ve çocukları için bir çobandır, o da onlardan sorumludur. Hizmetçi efendisinin malı için bir çobanıdır, o da o malların korunmasından sorumludur. Dikkat edin! Hâsılı her biriniz birer ço-

bansınız ve her biriniz çobanlık yaptığınız şeylerden sorumlusunuz."¹⁸

Râî, "bir şeyi gören, gözeten, koruyan ve kollayan" demektir. Çobana "râî" denilmesinin sebebi, kendine emanet edilen hayvanları emin yerlere götürmesi, en uygun yerlerde otlatması, sürüsünü tehlikelerden koruması, sürüsüne özenle bakması gibi hususlardan dolayıdır.

Hadis-i şerifte çoban-sürü benzetmesiyle insanın sorumluluğuna vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla devlet reisi ve yöneticileri, yönettikleri kişilerden sorumludurlar. Bu sorumluluk, idaresi altında bulunanları tüm tehlikelerden korumak, onlara güvenli bir ortam hazırlamak ve iyi günde de kötü günde de idarecinin onların yanında olmasını gerektirir.

Yine aile reisi kendi ailesinin barınması, geçimi, giyim kuşamı, terbiyesi ve ahlâkından birinci derecede sorumludur. Aynı şekilde kadın evinin işlerini evirip çevirmekten, kocasının malını, ırz ve namusunu muhafaza etmekten sorumludur. Yine işçi, işverenin malını korumaktan, işini güzel ve sağlam yapmaktan sorumludur.

Ayrıca her fert kendi nefsinden sorumludur; nefsinin, aklını ve duygularını, organlarını birer emanet gibi koruyup kollama mecburiyetindedir.

Görüldüğü üzere insan sorumlu tutulmuştur. Onun bu sorumluluğu akıl bâliğ olduğu andan itibaren başlar ve ölünceye kadar devam eder. Bu sebeple her insan birer çobandır ve sürüsünden sorumludur. Yaptığı işinden dolayı mutlaka sorguya

¹⁸ Buhârî, Cuma, 11, Ahkâm, 1; Müslim, İmâre, 5 (nr. 1829); Ebû Davud, Harâc, 1 (nr. 2928); Tirmizî, Cihâd, 27 (nr. 1705).

çekilecektir. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: *"Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız"* (Nahl 16/93).

Mümin kendisi ile beraber mahiyetindeki insanlardan da sorumlu tutuluyor. Bu sebeple, "Ben kendimi kurtarayım da başkaları beni ilgilendirmez" dememeli ve diyemez de ...

Yüce kitabımız Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır: *"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun"* (Tahrîm 66/6) âyeti de buna en açık delildir.

7. FAKES

MÜMİN NEFSİYLE CİHAD EDENDİR

الْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ

*"Asıl mücahid, nefsiyle cihad edendir."*¹⁹

Cihad, "çalışmak, çabalamak, gayret etmek" gibi anlamlara gelir. Mücahid ise "cihad eden, çok çalışan, çokça gayret eden, düşmana karşı direnen ve müdafaada bulunan" demektir.

Cihad kelimesi üç anlama gelir:

1. Sözle cihad. Nitekim şu âyette sözle cihad emredilmektedir: *"O halde kâfirlere itaat etme, onlara karşı bu Kur'an'la büyük bir cihad (mücadele ver)"* (Furkân 25/52).

2. Silahla cihad. Şu âyet de silahla savaşarak cihad emredilmektedir: *"Allah, cihad edenleri oturanlara göre büyük bir ecirle üstün kılmıştır"* (Nisâ 4/95).

19 Tirmizî, Fezâilü'l-Cihâd, 2 (nr. 1621); Bezzâr, el-Müsne'd, nr. 3752.

3. Amelde bulunmak suretiyle cihad. Şu âyet cihadın bu kısmına işaret etmektedir: *"Kim cihad ederse kendisi için cihad etmiş olur"* (Ankebût 29/6). Yani kim salih amel işlerse kendisi için işlemiş olur, onun karşılığı kendisine ödenir demektir.

Ayrıca cihad, açık ve gizli olmak üzere ikiye ayrılır. Açık cihad, zarar veren kâfirlere karşı yapılan cihaddır. Gizli/bâtınî ise nefis ve hevâya karşı yapılan cihaddır. En büyü cihad da budur. Rivayet edildiğine göre Allah Resûlü bir savaştan dönüşte ashabına yöneldi ve,

"Hoş geldiniz. Sizler küçük cihaddan büyük cihada geldiniz" dedi. Ashap,

"Ey Allah'ın resûlü, büyük cihad nedir?" diye sorunca, Allah Resûlü şöyle buyurdu: *"Büyük cihad, kulun hevâsına karşı mücâhede etmesidir."*²⁰

Nefis terbiye edilmezse, zamanla kalbi istila eder, hükmü altına alır ve artık o kalpte nefsin arzuları hâkim olur. Nefis ve şeytanın hâkim olduğu bir kalp, asıl vazifelerini göremez olur. Bu sebeple hevâya karşı mücâhedeye büyük cihad denmiştir.

Büyük cihad, bulûğ çağından başlar, son nefese kadar devam eder. Bu cihadda hedef, nefis ile şeytandır. Nefis devamlı içimizde, şeytan ise sürekli peşimizdedir. İkisi de gizli ve sinsidir. Onların nereden nasıl saldıracığı bilinmez, ne ile aldatacağı farkedilmez. Bu iki düşman, insanı günahlarla avladığı gibi, ibadetlerle de aldatır. Cahili cehaletle maskara yaptıkları gibi, âlimi de ilmiyle azdırırlar. Dolayısıyla bu iki düşman dünyanın en büyük, en azılı ve en tehlikeli düşmanıdır. Çünkü onların esiri olan bir kimse insanlığını kaybeder.

20 Hafîb, *Târîhu Bağdâd*, 13/523-24; Beyhâkî, *ez-Zühûl'l-Kabîr*, nr. 373.

Unutmamak gerekir ki nefis en büyük düşmandır. İnsanla Rabb'i arasındaki en büyük perdedir. Bu sebeple mümin, nefis ve şeytana karşı uyanık olmalıdır. Hiçbir zaman gaflete düşmemelidir. Nefis ve şeytanın hile ve tuzak noktalarını tanımalı ve ona göre tedbir almalıdır. Zira nefis ve şeytan hiçbir zaman görevini ihmal etmezler. Sürekli pusuya yatar ve insanları Allah'ın gazabına düşürmek için fırsat kollarlar. Şu hadis bize her şeyi anlatıyor:

*"Gerçek düşmanın, seni öldürdüğü zaman cennete girmene ve sen onu öldürdüğünde senin nur kazanmana sebep olan değildir. Senin en büyük ve en zorlu düşmanın, içindeki olan nefsindir."*²¹

8. HADİS

MÜMİN ZAMANINI DEĞERLENDİRENDİR

نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصِّحَّةُ
وَالْفَرَاغُ

*"Şu iki nimet hakkında insanların çoğu aldanmıştır: Sağlık ve boş vakit."*²²

Sihhat ile boş vakit, Hak Teâlâ'nın insanoğluna bahsettiği en büyük nimetlerdendir. Hadiste de ifade edildiği gibi maalesef birçok insan bu nimetlerin değerini gereğince bilememekte, sağlığını tehlikeye atmakta ve o çok değerli olan zamanını heba etmektedir. Her şeyden evvel Hakk'a kulluk ve halka

21 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebir*, nr. 3445; *Müsnedü's-Şâmiyyin*, nr. 1668.

22 Buhârî, Rikâk, 1; Tirmizî, Zühd, 1 (nr. 2304); İbn Mâce, Zühd, 15 (nr. 4170); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/258, 344.

hizmet sağlıklı olmaya bağlıdır. Sağlıklı olmayan bir kimse kendisine de başkasına da yeteri kadar faydalı olamaz.

İslâm, müminleri manevi yönden olduğu kadar bedenen de sağlıklı ve güçlü olmaya teşvik etmiştir. İslâm peygamberi, insan için sağlığın ne denli önemli olduğuna vurgu yaparak şöyle buyurmuştur: *"İman hariç, hiç kimseye sağlıktan daha hayırlı bir şey verilmemiştir."*²³

Evet, İslâm, sağlıklı ve huzurlu bir toplum oluşturmayı hedeflemiş, anne rahminden başlayarak ölümüne kadar insanın yaşama hakkına ve sağlığına büyük önem vermiş, insanın sağlıklı bir hayat sürmesi için birtakım kurallar koymuş ve getirdiği birtakım yasaklarla insan sağlığını korumayı amaçlamıştır. Fert ve toplum sağlığı açısından zararlı olan uyuşturucu, içki ve zina gibi şeyleri haram kılmış ve bunlardan uzak durmamızı emretmiştir.²⁴

Sağlıkla birlikte en çok üzerinde durulması gereken bir nokta daha var: zaman. Hadiste de ifade edildiği üzere çoğu kimse zaman konusunda aldanmıştır. Ancak müminin vakit sorumluluğu vardır. Bu sebeple mümin vaktini üçe ayırmalıdır. Bir kısmını Allah'a kulluk etmek için, bir kısmını kendi nefsi için, bir kısmını da ailesi ve diğer müslümanlara hizmet etmek için ayırmalıdır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: *"Rabb'inin senin üzerinde hakkı var, nefsinin hakkı var, ehlinin de hakkı var. Her hak sahibine hakkını ver."*²⁵

23 Tirmizi, Daavât, 105.

24 bk. Mâide 5/90; İsrâ 17/32.

25 Buhârî, Savm, 51, Edeb, 86; Tirmizi, Savm, 45, Zühd, 64; Ebû Davud, Savm, 57.

Netice olarak, ömrümüzün her anını dolu dolu geçirmek, verilen nimetlerin kıymetini bilmek ve murad-ı ilâhîye göre bir hayat tarzı belirlemek mutluluk ve huzurumuzun anahtarıdır. Şu hadis kıymetini bilmemiz gereken şeyleri çok güzel özetliyor: *"Beş şey gelmeden evvel şu beş hususu ganimet bil: İhtiyarlık gelip çatmadan evvel gençliğin, hastalık gelmeden evvel sağlığın, fakir düşmeden evvel zenginliğin, meşguliyet gelmeden evvel boş vaktin ve ölüm gelmeden evvel hayatın kıymetini!"*²⁶

9. HADİS

MÜMİN TAKVALIDIR

إِنَّ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ

*"Her nerede olursan ol Allah'tan kork."*²⁷

Takva, "haram ve şüpheli şeylerden çekinmek ve sakınmak"tır. Dinin tehlikeli ve sakıncalı gördüğü şeylerden korunmak ve uzak durmaktır. Allah'ın emir ve tavsiyelerine uymak, nefsin kötü arzu ve isteklerini terketmektir.

Bir mümin için en büyük saadet, Allah'ın sevgili kulları arasına girmektir. İşte takva, insanı Allah'ın sevgilisi olma derecesine yükseltir. Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur:

"Allah, takva sahibi olanları sever" (Âl-i İmrân 3/76); "Allah'ın velileri (gerçek dostları) ancak takva sahipleridir, ama çoğu bunu bilmez" (Enfâl 8/34). Bu makama ulaşan bir kimse, dünya ve ahiret korkularından emin

²⁶ Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/306; İbnü'l-Mübârek, *ez-Zühâ*, nr. 2.

²⁷ Tirmizî, *Birr*, 55; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/158; Taberânî, *Mü'cemû'l-Kebîr*, 20/145 (nr. 297).

olur. Rabbimiz şöyle müjdeler: *"Salah ve takva üzere olanlara ne korku vardır ne de hüznün ..."* (A'râf 7/35).

Görüldüğü gibi takva ehli Allah'tan başka kimseden korkmayan, korkusuz ve yürekli insanlardır. Çünkü hakiki cesaretin kaynağı takvadır. Takva ehli bilir ve inanır ki; *"Allah takva sahipleriyle beraberdir"* (Bakara 2/194; Tevbe 9/36).

Şunu da ifade edelim ki İslâm'da, üstünlük takvaya göredir, üstünlük ölçüsü de takvadır. Allah katındaki üstünlük, bir insanın malına, mevkiine, güzelliğine veya sahip olduğu herhangi bir şeye göre değil, yalnızca Allah'a olan yakınlığına yani takvasına göredir. Nitekim Kur'an, bu gerçeği şöyle haber vermektedir: *"Hiç şüphesiz Allah katında en değerli ve en üstün olanınız, (ırk ya da soyca değil) takvaca en ileride olanınız ve O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, her şeyden haberdardır"* (Hucurât 49/13).

Allah Resûlü, şahıslar arasındaki sınıf farklarını ortadan kaldırmış ve şöyle buyurmuştur: *"Ey insanlar! Rabb'iniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır, Âdem ise topraktır. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi, kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvadadır. Allah yanında en kıymetli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır."*²⁸

Hiz. Peygamber, Muâz b. Cebel'i [radıyallahu anh] Yemen'e vali olarak uğurlarken,

"Ey Muâz! Belki bu seneden sonra benimle burada karşılaşip görüşemeyeceksin!" buyurdu.

²⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 5/411.

Muâz [radiyallahu anhu], bu işaretle Resûlullah'ın vefat edeceğini anladı ve ağlamaya başladı. Fakat Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], geride kalan Medine'ye yöneldi ve,

"Benim için insanların en yakını ve en sevimlisi, her kim olursa olsun, nerede bulunursa bulunsun, takva sahibi (müttaki) olanlardır" ²⁹ buyurdu. Bir diğer hadiste de şöyle buyurmuştur: *"Bütün takva sahipleri (müttakiler), Muhammed'in âlidir."* ³⁰ Görüldüğü gibi Allah'a sevgili ve resûlüne yakın olmanın yolu takvadan geçmektedir.

10. HADİS

MÜMİN TÖVBEKÂRDIR

كُلُّ بَنِي آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الْخَطَّائِينَ التَّوَّابُونَ

"Her âdemoğlu hata eder. Hata edenlerin en hayırlısı tövbe edenlerdir." ³¹

Tövbe, "geri dönmek, pişman olmak, nedamet duymak, günahları terketmek, hataları itiraf etmek, bir daha yapmamaya karar vermek ve Cenâb-ı Hakk'a yönelip afdilemek"tir. İstiğfar ise "Allah'tan mağfiret dilemek, kusurların affedilmesini talep etmek"tir.

Hadiste de ifade edildiği gibi her insan hata yapabilir, günah işleyebilir. Peygamberler dışında günahsız bir insan düşünülemez. Elbette günaha düşmemek için gayret etmek en büyük fazilettir. Ama asıl fazilet, kişinin yaptığı günahtan pişmanlık

²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/235; İbn Hibbân, *es-Sahih*, nr. 647.

³⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sagîr*, nr. 318; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5624.

³¹ Tirmizî, *Sıfatü'l-Kıyâme*, 39 (nr. 2499); İbn Mâce, *Zühd*, 30 (nr. 4251); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/198; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/244.

duyarak tövbe edebilmesidir. Ayrıca günahlardan dolayı tövbe etmek, erkek kadın her müslümana farzdır, herkes için gereklidir.

Tövbe, Hz. Âdem'den [aleyhisselâm] bizlere miras kalmıştır. Peygamberlerin bile zelle ve hatadan salim kalmadıkları, hatalarından dolayı ağlayarak tövbe ettikleri haber verilmektedir. Buna göre insan, her hâlükârda tövbe etmelidir. Fahr-i Kâinat Efendimiz,

"Gerçek şu ki bazan kalbime gevşeklik çöküyor, gaflet geliyor, bundan dolayı ben de günde yüz defa istiğfar ediyorum" ³² diye buyurmuş ve bizleri tövbeye davet ederek şöyle seslenmiştir: *"Ey insanlar! Rabb'inize tövbe edin. Muhakkak ki ben günde yüz defa tövbe ediyorum."* ³³

Görüldüğü üzere Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *"Ey insanlar!"* diyerek bütün insanları tövbe ve istiğfara davet ediyor. Hatta İbn Ömer'in [radiyallahu anhümâ] şöyle dediği rivayet edilir:

"Bizler bir tek mecliste Resûlullah'ın yüz defa,

'Allahım! Beni bağışla ve tövbemi kabul et. Muhakkak ki sen tövbeleri kabul eden ve çok merhametli olansın!' dediğini sayardık." ³⁴

Evet, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], hiç günahı olmadığı halde her gün bu kadar tövbe ediyorsa, günahlara boğulmuş olan bizler binlerce defa tövbe ve istiğfar etmemiz gerekmez mi?

Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi vesellem] günahların insana ne denli zarar verdiğini ve tövbenin ne kadar faydalı olduğunu şu hadisi ile beyan etmektedir:

³² Müslim, Zikir, 41 (nr. 2702); Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 621.

³³ Müslim, Zikir, 42; Ebû Davud, Vitr, 26; İbn Mâce, Edeb, 57.

³⁴ Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, nr. 618; Ebû Davud, Salât, 361 (nr. 1516).

*"Mümin bir günah işlediği vakit, kalbine siyah bir nokta, bir leke vurulur. Şayet tövbe eder, istiğfarda bulunursa kalbi cıllanır. Yani bu leke silinir, yeniden kalbi parlar. Eğer tövbe etmez, isyana devam ederse siyah lekeler kalbi kaplayıncaya kadar artar. İşte bu, Allah Teâlâ'nın, 'Asla öyle değil, fakat onların yapmış olduğu günahlar kalplerini iyice kaplamıştır' (Mutaffifin 83/14) âyetinde anlatılan, kalbin kapanması ve günahla örtülmesidir."*³⁵

İşte böyle bir kalp, ancak tövbe ve istiğfarla temizlenebilir. Nitekim Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur: *"Her derdin bir devası vardır, günahların devası da istiğfardır."*³⁶

Evet, insan günden sonra hemen tövbe etmelidir. Çünkü tövbeyi geciktirmek de ayrı bir günahdır. Tövbe kapısı herkese açıktır. Cenâb-ı Hak, bütün insanları tövbe kapısına davet etmektedir. Kendisine gitmemizi istemektedir. Girdiğimiz yanlış yoldan dönmemizi emir buyurmaktadır. Zira O, kullarına karşı çok şefkatli, pek merhametlidir. Yüce Mevlâ-mız bizi tövbeye davet ederken bile affedeceğini müjdelemektedir: *"De ki: Ey kendilerine kötülük edip haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edendir. Rabb'ine tövbe ederek O'na yönelin. Size azap gelip çatmadan evvel O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez"* (Zümer 39/53-54). Hatta günahlarımızın sevaba tebdil edeceğini buyuyor: *"Tövbe edip iyi amel işleyenler var ya Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah gafûr ve rahîmdir"* (Furkân 25/70).

35 Tirmizî, Tefsir, 83; İbn Mâce; Zühd, 29 (nr. 4244).

36 Hâkim, el-Müstedrek, 4/242.

MÜMİN YUMUŞAK HUYLUDUR?

إِنَّ الرِّفْقَ لَا يَكُونُ فِي شَيْءٍ إِلَّا رَأْنَهُ وَلَا يُنْزَعُ مِنْ
شَيْءٍ إِلَّا شَانُهُ

*"Rıfk/yumuşak davranmak bir şeyde bulunursa, mutlaka onu süsler ve güzelleştirir. Bir şeyden de çekilip alınırsa, mutlaka onu lekeler ve çirkinleştirir."*³⁷

Rıfk, "halim, mülayim, nazik ve yumuşak huylu olmak"tır. Güzel söz ve tatlı dille karşılık vermektir. Saygı ve nezaketle davranmak, insanlarla iyi ve güzel geçinmektir. Gücü yettiği halde affetmektir, merhamet ve şefkat göstermektir. Zıddı ise ünf/kaba ve katı olmaktır, sertlik ve şiddet göstermektir.

Allah, Refik'tir. Rıfk ehlini, yumuşak davranan kullarını sever. Allah Resûlü şöyle buyurmaktadır:

*"Şüphesiz ki Allah, (kullarına karşı son derece) Refik'tir. Rıfk ehlini de sever. Sertlik karşılığında vermediğini rıfk karşılığında verir."*³⁸

Allah rıfk sahibi olduğu gibi kullarının da birbirlerine rıfk ile muamele etmelerini istemiş ve peygamberlerini rıfk sahibi olmakla övmüştür:

"Allah'tan gelen merhamet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer sert, katı kalpli biri olsaydın, kuşkusuz çevrenden uzaklaşırlardı. Onları bağışla, kendileri için Allah'tan af dile" (Â-i İmrân 3/159).

Bir defasında Hz. Âişe validemiz huysuz bir deveye binmiş, onu oraya buraya sürüklemeye başla-

37 Müslim, Bırr, 23 (nr. 78); Ebû Davud, Edeb, 10 (nr. 4808).

38 Müslim, Bırr, 23 (nr. 77); İbn Mâce, Edeb, 9 (nr. 3638).

mişti. Bunun üzerine Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem], Hz. Âişe'ye [radiyallahu anhâ] hitaben,

"Yumuşaklıkla muamele etmekten ayrılma. Çünkü yumuşaklık herhangi bir şeyde bulunursa onu muhakkak güzelleştirir. Herhangi bir şeyden de yumuşaklık alınırsa onu kötüleştir" ³⁹ buyurarak hayvanlara bile yumuşaklıkla muamele etmesini emretmiştir.

Bu sebeple mümin de yumuşak huylu olmaya gayret etmelidir. En âsi insana dahi yumuşak muamele göstermelidir. Sert ve kaba davranmamalıdır. Çünkü böyle bir üslupla yapılan ikazlarda insanlar, bazan anne babalarına karşı bile tahammülsüz olabilmektedir. Böyle durumlarda söylenen doğrular da gönüllere aksi tesir yapar, sözün fayda ve cazibesi kaybolur. Güzel söylemek ve yumuşak davranmak, kin ve nefreti giderir, sevgi ve muhabbete vesile olur. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır:

"İyilikle kötülük bir olmaz, sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur" (Fussilet 41/34-35).

Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi vesellem] yumuşak huylu kimseleri şöyle övmüştür:

"Kendisine yumuşaklık verilen kimseye, dünya ve ahiret iyilikleri verilmiştir. Yumuşaklıktan mahrum olan kimse, dünya ve ahiret iyiliklerinden mahrum olur." ⁴⁰

"Bir kimse yumuşak davranmaktan mahrum ise hayrın tamamından mahrumdur." ⁴¹

39 Ebû Davud, Edeb, 10; Tebrizi, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, nr. 5067.

40 Müslim, Birr, 23; Ebû Davud, Edeb, 10; Tirmizi, Birr, 67.

41 Müslim, Birr, 23 (75); Ebû Davud, Edeb, 11 (nr. 4809).

MÜMİN KANAATKÂRDIR

الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ وَكَثْرُهُ لَا يَفْنَى

"Kanaat bitmeyen bir servet, tükenmeyen bir hazinedir." ⁴²

Kanaat, "eldekiyle yetinmek, olana rıza göstermek, imkânları idareli, dikkatli ve ölçülü kullanabilmek"tir. Tamahkârlıktan ve ihtirastan uzak durmaktır. Kanaat, bir yönüyle tasarrufa riayet etmek, bir yönüyle de israftan sakınmaktır. Zenginliğin adıdır kanaat. Kâinatın Efendisi şöyle buyurmuştur: *"Asıl zenginlik malın çokluğu değil, kalp zenginliğidir."* ⁴³

Allah katında makbul, ahirette faydası olan ve övgüye layık zenginlik, mal çokluğundan ibaret olan değildir. Asıl zenginlik, -mal çokluğu veya yokluğuna bakılmaksızın- kalbin kanaat duygusu üzere bulunmasıdır.

Kalbi zengin olanlar hayatta daima müsterih yaşarlar. Kendilerini kötü ihtiraslara kaptırmazlar.

Kanaatsiz kimse, geçimi yerinde olmayandan daha çok rahatsız, huzursuz ve mutsuzdur. Çünkü o, ne kazansa tatmin olmayacak, dünyayı yese de doymayacak, elde ettiklerine şükretmek asla aklına gelmeyecektir. Zira o, sonsuza dek açtır.

Kanaat, Cenâb-ı Hakk'ın bahşettiği imkânları ahireti kazanma yolunda kullanmak ve dünyayı da unutmadan ondan meşru dairede istifade etmektir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Allah'ın sana verdi-*

⁴² Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/256; Süyûtî, *ed-Dümû'l-Mensûr*, 4/130; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/94 (nr. 1898).

⁴³ Buhârî, *Rikâk*, 15; *Edebü'l-Müfred*, nr. 276; Müslim, *Zekât*, 40.

“İ her şeyde ahiret yurdunu ara; bu arada dünyadaki nasibini de unutma!” (Kasas 28/77).

Kanaat, bereket vesilesidir. Kanaatkâr bir insan isteme zilletten kurtulacağı gibi, diğer yandan ilâhî berekete de mazhar olur. Ayrıca dünyada huzurlu, rahat ve istikrarlı bir hayat yaşamasında kanaatin payı büyüktür. **“İster erkek ister kadın olsun inanarak iyi bir iş yapanları, mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız”** (Nahl 16/97) mealindeki âyette geçen güzel bir hayatın, kanaat üzere bir yaşantı olduğu belirtilmiştir.

Allah'ın verdiği kanaat etmemek ve razı olmamak, insanı hırsa ve sonu gelmez bir tatminsizliğe sürükler. İşte varlık içinde yokluk böylece başlar. Şunu ifade edelim ki insanın tabiatında doyumsuzluk ve açgözlülük, tamah ve hırs vardır. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] insandaki bu hırsa şöyle dikkat çekmiştir:

“İnsanoğlunun bir vadi dolusu malı olsa ikinci bir vadi dolusu mal daha ister, insanoğlunun gözü-nü ancak toprak doyurur.”⁴⁴

Doyumsuzluk manevî bir hastalıktır. Bu hastalığın ilacı kanaattir. Hırs ve tamah canavarını kanaat zincirine vurmaktan başka çare yoktur. Aslında hırsa gerek yok. Zira taksimat yapılmıştır. Hem hırs rızkı da artırmaz. Yüce Allah bu konuda şu kesin hükmünü bildirmiştir:

“Dünya hayatında onların maişetlerini aralarında biz taksim ettik” (Zuhruf 43/32). Bu sebeple mümin hırstan ve ihtirastan uzak durmalıdır. Başkasının elindekine göz dikmemelidir. Kalp zenginliğinin mal zen-

⁴⁴ Buhârî, Rikâk, 10; Tirmizî, Zühd, 27, Menâkıb, 64; İbn Mâce, Zühd, 27 (nr. 4235); Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/168.

girişinden daha üstün olduğunu bilmelidir. Verdiği
bunca nimetlerinden dolayı Rabb'ine şükretmelidir.

MÜMİN GÜZEL AHLÂK SAHİBİDİR

اَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا

*"Müminler arasında imanca en kâmil olanı, ahlâkça en güzel olanıdır."*⁴⁵

Ahlâk, "huy, seciye, mizaç" anlamında kullanılan bir kavramdır. Güzel ahlâk da en kısa tanımla Hakk'ın ve halkın haklarını yerine getirmenin adıdır.

Hadiste de ifade edildiği gibi iman ile ahlâk arasında kuvvetli bir bağ vardır. Onu imandan ayırmak mümkün değildir. Ahlâk, imanın göstergesidir. Güzel ahlâk imanın olgunluğunu gösterdiği gibi, kötü ahlâk da imandaki eksikliğin işaretidir.

İslâm dini, baştan sona güzel ahlâktan ibarettir. İslâm'ın nihaî gayesi ise insanları güzel ahlâk sahibi yaparak dünyada ve ahirette mutlu olmalarını sağlamaktır. Peygamberlerin gönderiliş sebebi de budur. Nitekim Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem],

*"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderildim"*⁴⁶ buyurmuştur. Kur'ân-ı Kerîm onun hakkında,

"Sen yüce bir ahlâk üzeresin" (Kalem 68/4) buyurmaktadır.

45 Tirmizî, Radâ', 11.

46 Buhârî, Edebü'l-Müfred, nr. 273; Mâlik, Muvatta, Hüsnü'l-Hulk, 1 (nr. 8); Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/381

Evet, güzel ahlâk, Allah'ın çok sevdiği hasletlerden biridir. Peygamberlerin mesleğidir. Yakınlık vesilesidir. Sevabı büyük, ecri sonsuzdur. Nitekim Resûlullah Efendimiz şöyle buyurmaktadır:

"Güzel ahlâk, kişinin saadetindendir"⁴⁷; "Sizin bana en yakınınız, Allah katında ahlâkça en güzel olanınızdır"⁴⁸; "Kıyamet gününde mîzana konacak şeylerin en ağırı güzel ahlâktır."⁴⁹

Sonuç olarak insan yüce dinimizin emrettiği güzel ahlâka, iyiliğe yönelir ve yeteneklerini o yönde geliştirirse güzel ahlâklı olur; fakat kötülüğü seçer ve kendini o yönde yetiştirirse kötü ahlâklı olarak nitelendirilir. Allah korusun.

14. HADİS

MÜMİN HER DAİM ZİKİR HALİNDEDİR

مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ اللَّهِ أَحَبَّهُ اللَّهُ تَعَالَى

"Allah Teâlâ, kendisini çokça zikredeni sever."⁵⁰

Zikir, "anmak, hatırlamak, yâdetmek, gaflet ve unutma halinde bulunmamak, özellikle de Allah'tan başka her şeyi gönülden çıkarmak" demektir.

Zikir, kulun her daim Rabb'ini anması, hiçbir zaman O'nu unutmamasıdır. Sabah ve akşam, her zaman ve her mekânda O'nu zikretmesidir. Bu ilâhî bir emirdir. Nitekim Cenâb-ı Hak,

47 Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5193.

48 Tirmizî, *Birr*, 71; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, nr. 272.

49 Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, nr. 270; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 8005.

50 Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 8510; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 1828.

"Ey iman edenler! Allah'ı çokça zikredin ve O'nu sabah akşam tesbih edin" (Ahzâb 33/41-42); "Onlar öyle erlerdir ki herhangi bir ticaret ve alışveriş kendilerini Allah'ı zikretmekten, namazı kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymaz" (Nûr 24/37) buyurmaktadır.

Allah Teâlâ, farz kıldığı her ibadete bir vakit ve bir miktar tayin etmiştir. Fakat zikir öyle değildir. Zaman, mekân ve adet sınırlaması yoktur. Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: ***"Ey iman edenler! Allah'ı ayakta, otururken ve yanınız üzeri yatarken çokça zikrediniz"*** (Âl-i İmrân 3/191).

Mümin, ilâhî övgüye nail olmak için bütün eşyayı kalbinden çıkarmalı ve her daim Rabb'ini anmalıdır. Zaten insan, Allah'ı tanımak, O'na kulluk görevlerini yerine getirmek için yaratılmıştır. Bu sebeple insan, yaratılış gayesini bilmeli ve bir an Rabb'inden gafil kalmamalıdır.

Allah'tan gafil olan bir kalp nursuz kalır, kararır ve neticede harap olur. Çünkü zikir, kalbin gıdasıdır; gıdasını almayan bir kalp zayıflar ve sonunda ölür. Kalp ancak zikir ile beslenir, kuvvetlenir, tatlanır, manen hayat bulur, huzura kavuşur. Nitekim, ***"Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ın zikri ile huzur bulur"*** (Ra'd 13/28) buyrulmaktadır.

İşte bu yüzden zikir, Kur'an ve Sünnet'te teşvik edilmiştir. Resûlullah [sallallahu aleyhi vesellem] zikrin insana kazandırdığı güzellikleri şu hadisiyle beyan buyurmaktadır:

"Size amellerinizin en hayırlısını, Rabb'iniz katında en temiz olanını, derecenizi en çok yükseltenini, altın ve gümüş infak etmekten, düşmanla karşılaşp onları öldürmenizden veya onlarla savaşırken"

şehid düşmenizden daha hayırlı olanını haber vereyim mi? Bu amel, Allah Teâlâ'yı zikretmektir.”⁵¹

ATÜNİN TEFEKKÜR EDENDİR

تَفَكَّرُوا فِي خَلْقِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ

“Allah'ın yarattıklarını düşünün, O'nun zatını düşünmeyin.”⁵²

Tefekkür, “varlıkları düşünmek, kalp gözüyle varlıklara bakmak, kâinatın hakikatini anlamaya çalışmak ve Allah Teâlâ'nın eşyadaki tecellisini okumak”tır. Yaratılanlara hikmet nazarı ile bakabilmektir.

Tefekkür insana ait bir özelliktir. Tefekkür sayesinde insan diğer varlıklardan ayrılır ve üstün olur. Tefekkürün alanı geniştir. Allah Teâlâ'nın zatından başka her varlık tefekkür edilebilir. Fakat Allah'ın zatı tefekkür edilemez. Çünkü Allah hiçbir şekilde sûret olarak vasıflandırılmaz ve şekil olarak hayal edilemez. İnsanlar buna dayanamaz, akıllar buna ulaşamaz. Bu sebeple İslâmiyet bunu yasaklamış ve, “Zat-ı ilâhîyi düşünmeyiniz, O'nu anlayamazsınız”⁵³ buyurmuştur.

İnsan tefekkür sayesinde iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırt edebilir; eğri yolu bırakıp doğru yolda gidebilir. Bu sebeptedir ki Allah Teâlâ, sık sık insanlara tefekkürde bulunmalarını emretmiştir. Hatta Kur'ân-ı Kerîm'de yaklaşık 500 kadar âyetin so-

51 Tirmizi, Daavât, 6; İbn Mâce, Edeb, 53; Mâlik, el-Muvatta, Kur'ân, 7 (nr. 24).

52 Süyûtî, Câmiü'l-Ehâdis, 4/111 nr. 10504; Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl, nr. 5708.

53 Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, nr. 260; Süyûtî, el-Câmiu's-Sagîr, nr. 3346.

nunda insanlar, *"Hiç tefekkür etmiyor musunuz?"*, *"Hiç akıl etmiyor musunuz?"*, *"Hiç şuur etmiyor musunuz?"* gibi ifadelerle daima düşünmeye, tefekkür etmeye davet edilmiştir.

Mümin, niçin yarattığını bilmelidir, bunun için de tefekkür etmelidir. Zira insanı yoktan var eden Allah, ona hitap ederek, *"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"* (Zâriyât 51/56) buyurmuştur.

İşte hatırlatılması gereken vazife budur. Cin ve insan cinsinin yaratılmasının hikmeti Allah'ı tanıyıp O'na ibadet ve kulluk etmektir. Fakat Allah'a karşı çok nankör ve gafil insanlar var! Hak Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurmuştur: *"Onların kalpleri vardır ama anlamazlar; gözleri vardır ama görmezler; kulakları vardır ama işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha sapıktırlar. İşte bunlar gafillerdir"* (A'râf 7/179). Bu gibi kimseler, hiç şüphesiz ki tefekkürden uzak kalan kimselerdir. Çünkü kendisine akıl verildiği halde bu akıllı kullanmayan yahut yanlış ve tehlikeli yollarda kullanan insan gerçekten büyük bir gaflet içerisinde.

İslâm'da tefekkürün gayesi, Allah Teâlâ'yı tanımadır. Eserden müessire intikaldir. Bu ilâhî mana içinde iyi, güzel, hayırlı olan neticelere varmadır.

MÜMİN TEVEKKÜL EHLİDİR

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ أَقْوَى النَّاسِ فَلْيَتَوَكَّلْ
عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

*"Kim insanların en güçlüsü olmak isterse Allah'a tevekkületsin."*⁵⁴

Tevekkül, "sebeplere tevessül edip imkânlarını seferber ettikten ve tedbirini alıp kendine ait olan vazifeyi yaptıktan sonra neticenin hayırlı ve bereketli olmasını yüce Allah'tan istemek ve âkıbetinin keyfiyetini O'na bırakmak"tır.

İnsan daima birine güvenme ve dayanma, birinden destek alma, diğer bir ifade ile tevekkül etme ihtiyacı duyar. İşte bu noktada Kur'an, *"Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkül etsinler"* (İbrahim 14/12) uyarısını yapmıştır. *"Müminler Allah'a tevekkül etsinler"* (Âl-i İmrân 3/122-160; Tevbe 9/51; İbrahim 14/11); *"Eğer mümin iseniz Allah'a tevekkül ediniz"* (Mâide 5/23; Yunus 10/84) âyetleri de özellikle iman edenleri tevekkül konusuna doğru hedefe yönlendirmektedir.

Neden "Allah'a tevekkül" bu kadar önemlidir? Çünkü Allah'ın dışında başvurulabilecekler de tevekkül ihtiyacındadırlar. Onlar da bir şekilde güvenecek, sığınacak, ümit bağlayacak bir varlığa muhtaçtırlar. Bu sebeple, güvenleri boşa çıkarmayacak ve tevekküle layık tek varlık yüce Allah'tır. Ayrıca Allah'a tevekkül eden bir kimse, diğerlerine ihtiyaç

54 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 1712; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/270; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5686; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 8742.

duymaz. Nitekim Cenâb-ı Hak şöyle buyurmaktadır: *"Allah kuluna yetmez mi?"* (Zümer 39/36); *"Bir kimse Allah'a tevekkül ederse Allah ona kâfidir"* (Talâk 65/3). Yine Allah'a tevekkül, ilâhî bir emirdir. Bu nedenle mümin, nefsine ve kendisi gibi fânî varlıklara değil, yüce Allah'a güvenmeli ve O'na tevekkül etmelidir.

Allah Teâlâ kudret ve hikmet sahibidir. O, kudret sıfatının bir tezahürü olarak birtakım şeyleri ortaya koymuştur. Hikmet sıfatının gereği olarak da birtakım şeyleri icra etmektedir. Her şey O'nun elindedir. Mümin, içine düştüğü zor durumlarda çözüm için şu âyetlere bakmalıdır:

"Eğer Allah sana bir zarar dokundursa, bu zararı kendisinden başka giderecek hiçbir güç yoktur. Şayet sana bir hayır dokundursa, O'nun ihsanını çevirecek hiç kimse yoktur." (En'âm 6/17); *"Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın."* (Hüd 11/6) Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur:

*"Allah'a tam tevekkül etseydiniz, kuşların rızkını verdiği gibi size de gönderirdi. Kuşlar, sabahları mideleri boş ve aç gider. Akşam mideleri dolmuş, doymuş olarak dönerler."*⁵⁵

O halde mümin, bütün işlerin başı ve sonu yüce Allah'ın takdirıyla gerçekleştiğini ve gerçekleşeceğini, O'nun iradesi dışında bu âlemde hiçbir şeyin olmadığını ve olamayacağını bilmeli ve inanmalıdır. İşte bu inanç kişiyi iman hakikatine ulaştırır, tevekkül halini kazandırır. Bu da kula Allah sevgisini ve dostluğunu kazandırır. Nitekim yüce Allah, *"Allah, elbette tevekkül edenleri sever"* (Âl-i İmrân 3/159) buyurmuştur. Cenâb-ı Hak bir kimseyi severse bu onun

⁵⁵ Tirmizi, Zühd, 33; İbn Mâce, Zühd, 14 (nr. 4164).

kurtuluş ve zafere ulaşması demektir. Zira sevilen, azap edilmez, uzaklaştırılmaz, rahmet ve cemalden mahrum edilmez.

Tevekkül ederek Hak Teâlâ'nın sevgisine ve dostluğuna mazhar olan kimseye muhtaç olmaz. Nitekim, *"Kim Allah'a tevekkül ederse Allah ona yeter"* (Talâk 65/3) buyrulmuştur.

17. HADİS

MÜMİN ZÂHİDDİR

إِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي
النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ

*"Dünyaya rağbet etme ki Allah seni sevsin. İnsanların ellerinde bulunan şeylere rağbet etme ki insanlar seni sevsin."*⁵⁶

Zühd, "dünyaya düşkün olmamak, ihtirastan uzak durmak, faydasız şeylerden yüz çevirmek, ihtiyatlı davranmak ve şüphelidir korkusuyla mubahların fazlasından sakınmak" demektir.

Zühd, dünyadan yüz çevirmek, bir köşeye çekilmek, fakir ve yoksul olmak, bir hırka birkaç lokma ekmeğe razı olmak değildir. Böyle bir düşünce kesinlikle İslâmî olamaz. Çünkü Hz. Peygamber (salallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: *"Zâhidlik, ne helâli haram etmen ne de malı mülkü terketmendir. Asıl zâhidlik, kendi elindekinden çok Allah'ın elinde olana güvenmendir. Yine başına bir musibet geldi-*

⁵⁶ İbn Mâce, Zühd, 1 (nr. 4102); Hâkim, el-Müstedrek, 4/313; Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, 6/193 nr. 5972; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 10523.

ği zaman, onun ecir ve mükâfatından son derece ümitli olmandır."⁵⁷

Cüneyd-i Bağdâdî'ye [kuddise sıruhû],

"Zühd ne demektir?" diye sorulduğunda şöyle cevap vermiştir:

"Zühdün biri zâhir, biri de bâtın olmak üzere iki manası vardır. Zâhirî zühd, elindeki mal ve mülke karşı sevgi duymamak ve kaçırdığı şeylerin de ardına düşmemektir. Bâtınî zühd ise kalpte dünya arzularının yok olması ve bunları hatırına bile getirmemektir."⁵⁸

Süfyan-ı Sevrî hazretleri de zühdü ve zâhidi şöyle tarif eder: "Zühd, yamalı elbise giymek, arpa ekmeği yemek değil, dünyanın faydasız şeylerine gönül bağlamamak ve uzun emel sahibi olmamaktır."⁵⁹ Yanındakiler kendisine,

"Kişi hem zengin hem zâhid olabilir mi?" diye sorduklarında ise şöyle cevap vermiştir:

"Evet, zâhid olabilir. Yeter ki herhangi bir belaya maruz kaldığında sabredebilsin, bir nimete nail olduğunda da şükredebilsin."⁶⁰ İşte böyle bir zühd, dünyada kalp ve beden rahatını, ahirette ise saadet ve nimetlere kavuşmayı temin eder. Bir hadiste zühdün fazileti ve faydası şöyle ifade edilmiştir: "Zühd, kalbe ve bedene rahatlık verir, dünyaya rağbet ise düşünce ve hüzn verir."⁶¹

57 Tirmizî, Zühd, 29; İbn Mâce, Zühd, 1 (nr. 4100).

58 Ebû Tâlib el-Mekki, Kütü'l-Kubz, 1/269.

59 Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, 6/386; Kuşeyrî, Risâle, s. 115.

60 Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, 6/386.

61 Ahmed b. Hanbel, Kitâbü'z-Zühd, s. 10; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 10536.

İmam Gazâlî'nin de buyurduğu gibi esasen zühd, fakirlik demek değil, kalbin mala meyletmemesi demektir. Nitekim Hz. Süleyman (aleyhisselâm), büyük bir varlık içinde yine zâhidlerdendi.⁶² Görüldüğü gibi müminin kesesinde, kasasında, mağazasında mal olabilir. Bunların hiçbirisi onun zâhidliğine engel değildir, yeter ki bunların sevgisi kalbe girmesin ...

Mümin, her hususta olduğu gibi, zühd ahlâkında da Hz. Peygamber'i (sallallahu aleyhi vesellem) örnek almalıdır. Zira onun hayatı baştan başa takva ve zühd hayatı idi. O, bir peygamber ve devlet başkanı olarak birçok mala sahip olma imkânı elde ettiği halde bunlara itibar etmemiş, geçimini kendi sağlamış, kimseye el açmamış, başkasına yük olmamıştır. Geçimini sağlayacak kadar çalışmış, yetecek kadar dünya eşyasına sahip olmuş, hiçbir şekilde dünyalıklar peşinde koşturmamış, maddeye sahip olmayı hayatının öncelikli hedefi yapmamıştır.

Kim dünya sevgisini gönlünden çıkarıp atarsa Allah'ın sevgilisi olur, O'nun dostluğunu kazanır. Kim de dünyaya yönelir ve ona rağbet ederse yüce Allah'ın gazabına uğrar. Bundan daha büyük kayıp yoktur.

18. HADİS

MÜMİN SABIRLIDIR

وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا
وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ

*"Kim sabretmeye gayret ederse Allah ona sabır verir. Hiç kimseye sabırdan daha hayırlı ve daha geniş kapsamlı bir nimet verilmemiştir."*⁶³

62 Gazâlî, *İhyâü Ulûmî'd-Dîn*, 1/47.

63 Buhârî, Zekât, 50; Bîkâk, 20; Müslim, Zekât, 124; Ebû Davud, Zekât, 28; Tirmizî, Birr, 77.

Sabır, "bela ve musibetlere tahammül etmek, sıkıntı ve meşakkatlere direnmek, yüzü ekşitmeden acıya katlanmak, şikâyeti terketmek, ilâhî takdire rıza göstermek, asla ümitsizliğe düşmemek ve Allah'tan çıkış kapısının açılmasını beklemek"tir. İslâm âlimleri sabrın üç kısmından söz etmişlerdir:

1. İbadet ve taatlere karşı sabır. Bu, sabrın en önemli kısımlarından biridir. İbadetleri ifa etmekte birtakım zorluk ve meşakkatler vardır. Bir kısım ibadetler tembellikten, bir kısım da cimrilikten dolayı zor gelir. Bunun için her amelin başında, ortasında ve sonunda sabra ihtiyaç vardır.

2. Günah ve mâsiyetlere karşı sabır. Günahlara bulaşmamak için gösterilen sabır, en mühim sabır çeşididir. Hz. Ömer [radiyallahu anh], Ebû Musa el-Eş'arî'ye [radiyallahu anh] yazdığı bir mektupta şöyle der: "Sabra önem ver. Sabır iki şeye yapılır ki biri diğerinden daha makbuldür. Mesela felaket ve musibetlere sabır güzeldir. Fakat bundan daha güzel ve daha makbulü, Allah Teâlâ'nın haram kıldığı şeylere sabırdır. İyi bil ki imanı koruyan sabırdır. Zira iyiliklerin en faziletlisi takvadır, takva ise sabırla mümkündür." ⁶⁴

3. Bela ve musibetlere karşı sabır. Bu da sabırların en çetini ve en zor olanıdır. Bela ve musibetlere karşı sabretmek, aynı zamanda Allah'ın hükmünü kabul etmek, O'nun emirlerini yerine getirmek, O'nun kazâ ve kaderine boyun eğmektir. Bu, tevekkül ve teslimiyeti de ifade eder.

Bela ve musibet anında sabırsızlık, Allah'a karşı şikâyet anlamına gelir. Bir bakıma, Allah'ın rahmet ve hikmetini beğenmemek, tenkit etmek demektir.

⁶⁴ Gazâlî, *İhyâü Ulûmi'd-Dîn*, 3/2179.

Musibetlerin ağırlığına dayanamayan insan, elbette ki sızlanır, ağlar, bu doğaldır. Ancak bu ağlayış, Hz. Yakub'un [aleyhisselâm], *"Ben gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum"* (Yusuf 12/86) dediği tarzda olmalıdır. Yoksa Allah'ı insanlara şikâyet eder gibi, *"Ben ne yaptım ki bu musibet benim başıma geldi?"* tarzındaki yakınlarda bulunmak, olgun müminin üslubu değildir.

Sabır, bütün hayır ve iyiliklerin anahtarıdır. Bütün güzellikler sabırla elde edilir. Bütün başarılarla sabırla ulaşılır. O halde mümin, sabır yönünde gayret göstermelidir ki Allah da kendisine sabır nimetini ihsan etsin. Bunun için dua etmelidir, zira dua her işin başı ve her başarının ilk şartıdır. Âyette, müminlerin şu duası haber verilmektedir: *"Rabbimiz, bize bol sabır lutfet, sebatlı kıl ..."* (Bakara 2/250; A'râf 7/126).

Sabrın büyüklüğü ve fazileti sebebiyledir ki yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'in yetmiş küsur âyetinde sabrı bildirmiştir. İyilik ve derecelerin çoğunu sabra bağlamış ve bütün bunları sabrın sonuçları, meyve ve neticeleri kılmıştır. En önemlisi de Allah Teâlâ sabır ehlini, müttakilere imam ve önder yapmış ve dinde onlara vaadettiği güzel ihsanlarını tam olarak kendilerine ulaştırmıştır. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: *"Sabrediniz, kuşkusuz Allah sabredenlerle beraberdir"* (Bakara 2/153; Enfâl 8/66).

Sabır öyle bir nimet ve ikramdır ki hayatın her safhasını kucaklar ve her şartta sahibinin izzet ve şerefini korumasını sağlar.

MÜMİN ŞÜKREDENDİR.

لَا يَزُودُ اللَّهُ عَبْدًا الشُّكْرَ فَيَحْرِمُهُ الزِّيَادَةَ لِأَنَّ اللَّهَ
عَزَّوَجَلَّ يَقُولُ: (لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ)

*"Allah bir kuluna şükür nasip etti mi onu nimetlerini artırmaktan mahrum etmez. Çünkü Allah, 'Eğer şükrederseniz elbette size nimetimi artırırım' (İbrahim 14/7) buyurmuştur."*⁶⁵

Şükür, 'yüce Allah'ın ihsan ettiği iyiliklerinden ve nimetlerinden hoşlanmak, memnun olmak ve bu memnuniyetini kalp, dil ve beden ile ilan ve izhar etmek"tir.

Evet, kendisine şükür nasip edilen bir kimse, nimetlerin artmasından mahrum edilmez. Nimetlere karşı nankörlük ise o nimetlerin elden çıkmasına ve azaba sebep olur. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle ifade edilmiştir: *"(Verdiğim nimetlere) şükrederseniz, şüphesiz lutf ve ihsanımı artırırım. Eğer nankörlük ederseniz, şüphesiz azabım çok şiddetlidir"* (İbrahim 14/7).

Gerçi Allah Teâlâ'nın kulların şüküne ihtiyacı yoktur. Kur'an'da, *"Kim şükrederse kendi lehinedir, kim nankörlük ederse Allah'ın onun şükrüne ihtiyacı yoktur"* (Lokman 31/12) buyrulmuştur.

Demek ki şükrün ve teşekkürün yararı ve sevabı Allah'a değil, insana aittir. Verilen nimeti bilen ve o nimete şükreden kimseler ise Allah tarafından mükâfatlandırılacaktır. Bu hususları ifade eden

⁶⁵ İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü's-Şükri*, nr. 3; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 4526; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 3/71.

âyette şöyle buyruluyor: *"Eğer (eriştiğiniz nimetlere) şükreder, iman ederseniz, Allah sizi niye azaba uğratsın! Allah, şükredenlerin mükâfatını veren ve her şeyi bilendir"* (Nisâ 4/147).

Şükrün başı Allah'ı bilmektir. Allah'ı Rab olarak bilen, O'nun nimet verdiğinin şuurunda olan bir kimse de O'nu sevmeye başlar. Allah'ı seven O'na ibadet eder, O'na hiçbir şeyi şirk koşmayarak O'nun nimet verici olduğunu itiraf eder. Kul bu şuurla, eşi ve benzeri olmayan bir Rabb'in önünde kulluk yaptığığının, bir büyük lezzetle ülfet ettiğinin farkında olur. Bu nedenle tevhid, yani Allah'ı hakkıyla birlemek şükrün zirvesidir.

Şükür, Kur'an'da üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Yetmiş beş yerde şükürden, şükretmenin öneminden bahsedilir. Şükrün Kur'an'da bu kadar önemle vurgulanmasının sebebi, şükrün iman ve tevhidin en önemli göstergelerinden olmasındandır. Kur'an, sürekli olarak Allah'ın insanlara verdiği nimetlere, yaptığı bağışlara, ettiği ihsanlara dikkat çekmekte ve insanın bütün bu iyilikler karşısında minnettarlık duymasını, şükreden bir kul olmasını istemektedir. Çünkü nimete kavuşmanın, iyilik görmenin karşılığı budur.

Şükür ruhu temizler, insanı yüce Allah'a yaklaştırır. Müminin Allah'a bağlılığını artırır. Çünkü nimetleri Allah'tan bilen, dünyaya değil, Allah'a bağlanır. Nimetlerle şımarma yerine Allah'ı anar, Allah'a hamdû senâda bulunur. Bu kulluğun bir gereğidir. Allah'ın nimetlerini bilen kimsenin kalbi Rabb'inin nimetleri karşısında hayranlık ve minnettarlık duygularıyla, engin bir sevgiyle dolup taşar. Tam tersi bir hal içinde olmak kulun Allah'ın rahmetinden uzak-

laşmasına ve gazaba uğramasına sebep olur. Allah korusun.

Mümin uyanık olmalıdır. Şükrün güzelliğiyle hayatını süslemelidir. Çünkü kulluğun başı Allah'ı tanımak ve anmak, sonu şükürdür. Dolayısıyla mümin, her türlü zorluğa sabretmeli, sahip olduğu bütün nimetler için hamd ve şükretmelidir.

20. HADİS

MÜMIN İSTİKAMET SAHİBİDİR

قُلْ: اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ ثُمَّ اسْتَقَمْتُ

*"Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol!"*⁶⁶

İstikamet, "doğruluk, doğru gitmek, dürüst olmak, her işte itidal üzere bulunmak, her türlü aşırılıktan sakınmak, adaletten ve doğruluktan ayrılmamak, adalet ve hakkaniyet üzere hareket etmek, Allah'a itaat edip, Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) sünnetine uymak"tır.

İstikamet, itikadda, amelde, yeme içmede, sözde ve bütün davranışlarda ifrat ve tefritten sakınıp yüce Allah'ın nimet verdiği kâmil insanların yoluna girmektir. Allah'ın nimet verdiği nebîlerin, sıddıkların, şehidlerin ve salihlerin yolunu seçmektir.

Allah'a götüren tek bir yol vardır. O da Kur'an ve Sünnet'in gösterdiği yoldur. Bu yolun başında peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler vardır. İşte onların gittiği ve gösterdiği yola sırat-ı müstakîm denir. Uyulması istenilen yol budur. Mutlu ve mesut

⁶⁶ Müslim, İmân, 13; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/413; İbn Mâce, Fiten 12; Dârimî, Rikâk, 4.

olmak için tâkip edilmesi gereken tek yol yine budur. Bu yolun dışındaki diğer yollar ise nefsin istek ve arzularıdır. Şeytanın tuzaklarıdır. Çıkmaz sokaktır. Hak Teâlâ, takip edeceğimiz ve tâbi olacağımız yolu şöyle bildirmektedir: **"İşte benim doğru yolum budur; ona uyun. Sizi O'nun yolundan ayıracak başka yollara uymayın"** (En'âm 6/153). İbn Mesud hazretlerinden rivayet edildiğine göre Allah Resûlü mübarek eliyle yere düz bir çizgi çekerek, **"İşte Allah'ın dosdoğru yolu budur"** buyurdu. Sonra bu çizginin sağından ve solundan birçok çizgi çizerek, **"İşte bunlar da bir takım yollardır ki her birinde bir şeytan vardır, ona çağırır"** buyurdu.⁶⁷

Doğruluk, kişinin anlayışına göre değil, Allah'ın koyduğu kurallara göredir. Hak Teâlâ, **"Ey habibim! Sen ve seninle beraber tövbe edenler emrolunduğun gibi dosdoğru ol"** (Hûd 11/112) buyuruyor. Bu âyetin yüklediği sorumluluğun ağırlığından dolayı Allah Resûlü, **"Hûd sûresi beni ihtiyarlattı"**⁶⁸ buyurmuştur.

Hakk'a kavuşma ve O'nun rızasına ermenin tek yolu istikamettir. İstikamet, tevhid ve imanın semeresi, ibadet ve ahlâkın zirvesidir. Bunun içindir ki her gün kıldığımız namazlarda okuduğumuz Fâtiha sûresinde şöyle dua ediyoruz: **"Ey Rabbimiz! Bizi doğru yola sevk et, kendilerine nimetler verdiğin, özel ikramlarda bulunduğun salih kullarının yoluna ulaştır; gazaba uğrayanlarinkine ve sapıklarinkine değil"** (Fâtiha 1/6-7). Kendilerine nimet verilen kimseler peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihlerdir.⁶⁹

Nefis ve şeytanın tuzaklarından sıyrılıp kâmil olmak, hedeflenen menzile varmak elbette zordur.

67 Dârimî, Mukaddime, nr. 208.

68 Tirmizî, Tefsîr, 56; Hâkim, el-Müstedrak, 2/343.

69 bk. Nisâ 4/69.

Ancak Hak Teâlâ, bu zorluğu aşmanın yolunu da öğretiyor: *"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sadıklarla beraber olun"* (Tevbe 9/119). Allah'ın bu emri, Allah'ın sadık kullarıyla beraber olmayı ve onların etki dairesi içinde bulunmayı ifade etmektedir. Dünyada doğrularla beraber olmak, cennette de beraber olmayı gerektirir.⁷⁰

İstikamet, dünyada insana şeref kazandırdığı gibi ahirette de kulun Allah'ın lutfuna erişmesine sebep olur. Hak Teâlâ istikamet sahibi olan kulların mükâfatını şöyle müjdelemektedir:

"Şüphesiz, 'Rabbimiz Allah'tır' deyip istikamet üzere yaşayanlar (var ya, ölüm anında, kabirde ve mahşerde onların) üzerine melekler iner ve onlara, 'Korkmayın, üzülmeysin, size vaat olunan cennetle sevinin. Biz dünya hayatında sizin dostunuz idik, ahiret hayatında da sizin dostlarıdır. Çok affedici, çok esirgeyici Allah'ın bir ikramı olarak, orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır' " (Fussilet 41/30-32).

21. HADİS

MÜMİN RIZA EHLİDİR

مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ رِضَاهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ وَمِنْ
شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ تَرْكُهُ اسْتِخَارَةَ اللَّهِ وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ
آدَمَ سَخَطُهُ بِمَا قَضَى اللَّهُ لَهُ

"Allah'ın kazâsına rıza göstermek, âdemoğlunun saadetindendir. Allah'tan hayır istemeyi ter-

⁷⁰ Taberî, Câmiu'l-Beyân, 12/67.

ketmek ve O'nun kazâsına rıza göstermemek de insanoğlunun bedbahtlığındandır." ⁷¹

Rıza, "nefsin arzularını terketmek, Allah'ın hiçbir hükmüne itiraz etmemek, O'ndan gelen her şeyi seve seve karşılayıp razı olmak ve böylelikle O'nun rızasına kavuşmak"tır.

Hadiste de ifade edildiği gibi rıza, dünyada huzur kaynağıdır, ahirette de saadet vesilesidir. Nitekim, *"Allah Teâlâ'nın kazâsına rıza göstermesi, kulun mutluluk ve huzur sebebidir"* ⁷² buyrulmuştur.

Rıza makamının başı sabırdır. Allah Teâlâ'nın verdiği hükümlere sabretmek, müminlerin makamıdır. Bunlara rıza göstermek ise yakîn ehlinin makamıdır. Bunun içindir Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], İbn Abbas'a tavsiyesinde onu bu yakîne teşvik ederek şöyle buyurmuştur: *"Allah için, yakîn ve rıza hali içinde amel et. Eğer bu olmazsa, sabret. Şüphesiz hoşuna gitmeyen şeylere karşı sabretmende çok hayır vardır."* ⁷³

Rıza, Allah Teâlâ'nın fiilleri içindedir. Çünkü kâinata meydana gelen bütün fiiller O'nun kazâ ve kaderiyle olmaktadır. O'nun mülkünde, ancak O'nun takdir ettiği olur. Yüce Allah'ı layıkıyla bilen âriflere düşen, O'nun kazâsına rıza göstermektir.

Cennet ehli, Cenâb-ı Hakk'ı müşahade ettikten sonra ilâhî rızayı talep ederler. Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] buna işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Allah Teâlâ, kullarına tecelli eder ve, 'Benden isteyin!' diye buyurur. Kullar da, 'Rızanı isteriz yâ Rabbi!' derler."* ⁷⁴

71 Tirmizî, Kader, 15 (nr. 2151).

72 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10/42; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 207.

73 Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 10000; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 1/389.

74 Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 5562.

Rıza en son makamdır. Bu makama ulaşan Hakk'a kavuşur. O'nun rızasını hak eder. Neticede Allah da kulundan razı olur. Nitekim, "Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. En büyük mutluluk budur" (Mâide 5/119; Tevbe 9/100; Mücâdile 58/22). Diğer bir âyette şöyle buyrulur: "Allah onlardan, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu, Rabb'inden korkanlara mahsustur" (Beyyine 98/8).

22. HADİS

MÜMİN ÜMİT ve KORKU ARASINDADIR

لَا يَجْتَمِعَانِ فِي قَلْبِ عَبْدٍ فِي مِثْلِ هَذَا الْمَوْطِنِ إِلَّا
أَعْطَاهُ اللَّهُ مَا يَرْجُو وَأَمَنَهُ مِمَّا يَخَافُ

"Müminin kalbinde korku ile ümit toplandığı müddetçe Allah Teâlâ o kuluna umduğunu verir ve onu korktuğundan emin kılar." ⁷⁵

Ümit, recâ; korku da havf kelimesinin karşılığıdır. Reca, "bir şeyde aşırı derece istekli ve ümitli olmak"tır. Bunun karşısında olan havf/ilâhî korku ise "bir şeyden son derece çekinmek"tir.

Ümit ve korku ahlâkı, mümin için vazgeçilmez iki güzel ahlâktır. Bu iki ahlâk, mümin için denge ahlâkıdır. Onlarla hak yolunda yol alınır, amel yapılır ve güzel haller korunur. Hak Teâlâ müminlerin bu iki ahlâkından bahsederken şöyle buyurmuştur: "Onlar, korku ve ümit içinde Rab'lerine dua eder-

⁷⁵ Tirmizî, Cenâiz, 11; İbn Mâce, Zühd, 31 (nr. 4261); Ahmed b. Hanbel, Kitâbü'z-Zühd, s. 25.

ler" (Secde 32/16); *"Onlar ahiretten çekinir ve Rabb'inin rahmetini umarlar"* (Zümer 39/9).

Havf ve recâ imandandır. Her ikisi de müminin sıfatlarıdır. Bunun içindir ki hangisi kalpten çekilse -Allah korusun- küfür tehlikesi belirir. Recânın azalması da ümitsizliğe yol açar. Bu da sonu küfre çıkabilecek bir başka yoldur.

Mümin ümitli olmalıdır. Durum ve şartlar ne olursa olsun, olaylar nasıl ve ne yönde gelişirse gelişsin, Allah'a teslim olmalı, hiçbir üzüntüye ve kaygıya kapılmadan olayları metanetle karşılamalıdır. İşlerin müminler için en hayırlı sonuca bağlanacağından en ufak şüphe duymamalıdır. Mümin, imanı ölçüsünde Allah'tan umut eder, O'nun rahmetine ve sonsuz nimetlerine kavuşmak için büyük bir özlem duyar.

Yeis/ümitsiz olmak kalbin manevi hastalıklarındandır. Allah Teâlâ, Kur'ân-ı Kerîm'de, müminlerden hiçbir olay karşısında ümitsizliğe kapılmamalarını, hep ümit ve güven içinde olmalarını istemiştir. Ümitsizliğe düşmemek için şu âyet yeterlidir: *"Ey (günah işlemekte) nefislerine karşı haddi aşmış kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Şüphesiz Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir"* (Zümer 39/53).

Müminin işlediği kusurun boyutu ne olursa olsun yaptıklarından samimi olarak pişmanlık duyduğu takdirde Allah'ın rahmet edeceği ümit edilir. Nitekim yukarıda geçen âyette buna vurgu yapılmıştır. Bir kudsî hadiste şöyle rivayet edilmiştir: *"Kulum, yer dolusu günahlarla bana gelse, ben de yer dolusu mağfiretle onu karşılarım. Yeter ki bana hiçbir şeyi ortak koşmasın."*⁷⁶

76 Müslim, Zikir, 22; İbn Mâce, Edeb, 58; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 5/147.

Âyet ve hadislerde yüce Allah'ın sonsuz rahmetine güvendirilen, kalbî rahatlatan, imanı kuvvetlendiren ve insanı ümitlendiren pek çok müjde vardır. Nitekim *"Kim lâ ilâhe illallah derse (ve bu inanç üzere ölürse) cennete girer"; "Kimin son sözü lâ ilâhe illallah olursa cehennem ateşi ona dokunmaz"; "Kalbinde zerre ağırlığı iman olan kimse ateşe girmez"*⁷⁷ buyrulmuştur.

Evet, mümin bu dengeyi korumalıdır. Fakat ölüm anında ümit daha ağır olmalıdır. İster günahkâr olsun, ister olmasın, mümin ilâhî rahmetten ümitlenmelidir. Bir kudsî hadiste şöyle buyrulur: *"Kulum benim hakkımda nasıl düşünürse ben kendisine ona göre muamele ederim. Hayır düşünürse hayır bulur; şer düşünürse şer bulur."*⁷⁸

Hz. Ali'nin [radıyallahu anh], oğullarından birine nasihat ettiği gibi, bütün hayır ve taatler müminin olsa, bunların kendisini kurtaramayacağı korkusuyla Allah Teâlâ'dan korkmalı! Dünyadaki bütün günahlar kendisinin olsa bile, yüce Allah'ın onları af ve mağfiret edeceği ümidiyle de Cenâb-ı Hak'tan ümitli olmalıdır.

23. HADİS

MÜMİN SADIKTIR

عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ
الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ
وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقًا

⁷⁷ Bu hadisler için bk. Buhârî, İlim, 49, İmân, 33; Müslim, İmân, 40.

⁷⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/491; İbn Hibbân, *es-Sahih*, nr. 633, 641.

وَاَيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ
الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ
وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا

"Size sıdkı/doğruluğu emrederim, sakın ondan ayrılmayın! Zira doğruluk sizi birre (Allah'ı razı edecek iyiliğe), o da sizi cennete ulaştırır. Kişi doğruyu söyleye söyleye ve daima doğruyu araştıra araştıra nihayet Allah katında sıddıklardan yazılır.

*Yalandan da sakının! Zira yalan insanı fücura (günaha), o da cehenneme götürür. Kişi durmadan yalan söyleye söyleye ve yalanı araştıra araştıra sonunda Allah katında yalancılardan yazılır."*⁷⁹

Sıdk, kizbin/yalanın zıddıdır; "doğru ve dürüst olmak, doğruyu düşünmek ve söylemek, her hususta doğru ve itidalli davranmak" gibi manalara gelir. Sadık da "doğru ve dürüst olan, doğruluktan ve doğrulardan ayrılmayan kişi" demektir. Sıddık ise "çok doğru olan, özü ve sözü bir olan, inancında şüphe, ameline ayıp bulunmayan kimse" demektir.

Kizb/yalan ne kadar çirkin ve sahibini zelil eden kötü bir haslet ise sıdk/doğruluk da o nisbette güzel ve sahibini aziz eden muazzam bir haslettir. Çünkü her şey zıddı ile bilinir. İki zıttan biri ne kadar kötü ise mukabili de o derece iyidir. Allah Resûlü yalanı mümine yakıştıramaz. Mümin hakkında günahın en ağırını bile "olabilir" demiş, fakat "yalan ve ihanet" karşısında şiddetle tepki göstermiş ve, "Kesinlikle olamaz!"⁸⁰ demiş ve peşinden şu âyeti okumuş:

79 Buhârî, Edeb, 69; Müslim, Birr, 29; Ebû Davud, Edeb, 80; Timizî, Birr, 46; İbn Mâce, Mukaddime, 36; Mâlik, *el-Muvatta*, Kelâm, 7.

80 Buhârî, Libâs, 24, Cenâz, 1; Mâlik, *el-Muvatta*, Kelâm, 19 (nr. 2, 990).

"Allah'ın âyetlerine inanmayanlar ancak yalan uydururlar. İşte onlar yalancıların tâ kendileridir" (Nahl 16/105). Yine, *"Her haslet/huy müminde bulunabilir, ancak hıyanet ve yalan asla bulunmaz"*⁸¹ buyurmuştur. Yine, *"Bir kul yalan söylediğinde o yalanın yaydığı pis kokudan dolayı melek kendisinden bir mil uzaklaşır."*⁸² Çünkü yalan küfrün esası, nifakın alametidir. Güzel ahlâkı tahrip eder. İslâm âlemini zehirler, insanlık âlemini fesada götürür, insanı manevi terakkiden geri bırakır, günah batağına düşürür ve cehenneme girmeye sebep olur. Sıdk ise mümine manevi terakki ettirir, onu zirveler zirvesine ulaştırır, evliya ve asfiya mertebesine erdirir, neticede kulun cennete girmesine vesile olur.

Mümin, söz ve işiyle, amel ve muamelesiyle, hal ve hareketiyle, niyet ve düşüncesiyle sadık olmalıdır. Hak ile muamelesinde ve halkla münasebetinde dürüst olmalıdır. Her daim iyinin, güzelin ve doğruluğun temsilcisi olmalıdır. Arkadaş, dost ve yakın çevresini bu tür insanlardan seçmelidir. Nitekim Kur'an'da, *"Sadıklarla/doğrularla beraber olun"* (Tevbe 9/119) buyrulmaktadır. Hiç kuşkusuz bu beraberlik, ilâhî beraberliğe götürür. Nitekim Cenâb-ı Hak, *"Şüphesiz Allah doğrularla beraberdir"* (Bakara 2/153) buyurmaktadır.

Sadakat yoldur, metottur. Sıdk da ulaşılması gereken yüce bir hedeftir. Her özellik ve güzellik sıdktadır, hak ve hakikat ondadır. İmam Gazâlî hazretlerinin buyurduğu gibi kulun Allah'a yaptığı ibadetlerin en güzeli sadakat, en çirkini de yalancılıktır.

81 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/252; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 10/197; İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü's-Samî*, nr. 475.

82 Tirmizî, *Bir*, 46; İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü's-Samî*, nr. 480; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 8216.

Dünyada da ahirette de kurtuluş ve necat doğruluktur. İnsan doğrulukla ölse bile bir kere ölür; halbuki her yalan ayrı bir ölümdür. Bunun içindir ki Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], “*Daima doğruluğu araştırın! Helâkinizi doğrulukta görseniz bile ondan ayrılmayın, muhakkak doğrulukta sizin kurtuluşunuz vardır*”⁸³ buyurmuştur. Kur'an'da Kâ'b b. Mâlik'in kıssası meşhurdur. Kendisi de, “Ben doğruluğumla kurtuldum” demiştir.

Velhasıl, doğruluk cennet sermayesi, yalancılık ise cehennem ateşidir.

24. HADİS

MÜMİN HAYÂ SAHİBİDİR

الْحَيَاءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ وَالْبَدَاءُ مِنَ
الْجَفَاءِ وَالْجَفَاءُ فِي النَّارِ

“Hayâ imandandır. İman (sahibi) ise cennettedir. Hayâsızlık (ve bundan kaynaklanan kabalıklar, çirkin ve kırıcı sözler) cefadan (eziyet, zulüm, haksızlıktan) bir parçadır. Cefa (eden de) cehennemdedir.”⁸⁴

Hayâ, “utanmak, çekinmek, sıkılmak, hicap duymak, ar etmek” gibi anlamlara gelir.

Hadiste de ifade edildiği gibi hayâ ile iman ikiz kardeşirler, birbirinden ayrılmazlar. Hayânın olduğu yerde iman var demektir. Hayânın olmadığı yerde iman ya zayıftır ya da yoktur. Nitekim, “Hayâ ile iman daima bir arada bulunur; biri gidince diğeri de

⁸³ İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü's-Samî*, s. 227; *Mekârimü'l-Ahlâk*, s. 51.

⁸⁴ Tirmizî, *Birr*, 65; İbn Mâce, *Zühd*, 17 (nr. 4184); Bâyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 7707.

onu takip eder”⁸⁵ buyrulmuştur. Ya da çok zayıf bir iman kalır ki insanı utanmaktan ve günahlardan korkup kaçmaktan koruyamaz. Onun için, *“Hayâ etmiyorsan, istediğini yap”*⁸⁶ buyrulmuştur. Aslında bu, çok büyük bir tehdittir. Zira, *“Allah bir kimseyi helâk etmek istediği zaman, ondan hayâyı çekip alır. Hayâ alınınca hep kötülük yapar ve kötülük üzerinde görülür. Böylece menfur, herkesin nefret ettiği bir kişi olur. İşte o zaman ondan emniyet kaldırılır ve artık kimse ona güvenmez. Emniyet ve güven gidince de o kimse hep hainlik yapar. Bu defa da ondan merhamet duygusu alınır ve lânetlenerek kovulur. Lânete uğradığı ve mel'un olduğu halde İslâm'dan uzaklaşır ve İslâmiyet'le bağlantısı kesilir.”*⁸⁷ Zira, *“Her dinin kendisine has bir ahlâkı vardır. İslâm'ın en temel ahlâkı da hayâdır”*⁸⁸ buyrulmuştur.

Hayâ, insana mahsus bir duygudur. Bu duygu, insanı kötülük yapmaktan alıkoyan en önemli özelliktir. Hayâ imanla birleşince kötülüklere karşı en büyük kalkan olur. Hayâ sahibi bir insan, iyilik ve faziletin örneği olur. Herkes tarafından gıpta edilecek bir olgunluğa yükselir. Şu hadis bu hususu izah etmekte yeterli bir delildir: *“Edepsizlik ve çirkin söz girdiği şeyi çirkinleştirir. Hayâ ise girdiği şeyi güzelleştirir.”*⁸⁹

Hayâ ne kadar kıymetli ve şerefli ise hayâsızlık da o kadar kötü ve çirkindir. Allah Teâlâ, insanların kendisinde hayâ etmelerini istemekte, hayâsızlıktan sakındırmakta ve şu ilâhî tehdit ile uyarmaktadır:

85 Tebrizî, *Mışkâtü'l-Mesâbih*, nr. 5093; Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, 3/382 (nr. 3985).

86 Buhârî, *Edeb*, 78.

87 İbn Mâce, *Fiten*, 27 (nr. 4054).

88 İbn Mâce, *Zühd*, 17 (nr. 4181-4182); Mâlik, *el-Muvatta*, Hüsnu'l-Halk, 2 (nr. 9).

89 İbn Mâce, *Zühd*, 17 (nr. 4185); Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 7723.

"Müminler arasından hayâsızlığın yayılmasını arzu edenlere, işte onlara, dünya ve ahirette can yakıcı bir azap vardır" (Nûr 24/19). Bütün peygamberler de ümmetlerini hayâlî olmaya teşvik etmiş, her türlü hayâsızlıktan sakındırmışlardır. Kendileri de her hususta olduğu gibi hayâ hususunda da insanlara en büyük bir örnek teşkil etmişlerdir.

Bugün bütün insanlık, her zamankinden daha fazla hayâ ahlâkına ve bu fazileti elde etmeye muhtaçtır. O halde bir mümin dinimizin bize öğrettiği ve baştan başa şeref olan hayâ faziletini daima muhafaza etmeli ki dünya ve ahiret mutluluğuna erebilsin. Zira hayâ, Allah'ın razı olduğu tüm güzel vasıfların kaynağıdır, kalbi bozan günahlara karşı kalkandır. Dolayısıyla hayâ elbisesini giyen kişide hiç kimse kusur bulamaz. Çünkü bu duygu, sahibini her zaman iyiliğe götürür, ona her yerde izzet ve şeref kazandırır. Bu bakımdan hayâ, insan için her çağda genç kalan ve eskimeyen bir güzelliştir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmaktadır: "*Hayâ sadece iyilik getirir*"⁹⁰; "*Hayâ tümüyle hayırdır.*"⁹¹

25. HADİS

MÜMİN EDEP SAHİBİDİR

مَا نَحْلُ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ آدَبٍ حَسَنٍ

"Hiçbir baba, çocuğuna güzel edepten daha üstün bir hediye veremez!"⁹²

90 Buhârî, Edeb, 77; Müslim, İmân, 12; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 7703; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, nr. 12705.

91 Müslim, İmân, 12; Ebû Davud, Edeb, 6 (nr. 4796); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 4/426.

92 Tirmizî, Birr, 33 (nr. 1952).

Edep, "görgülü olmak, terbiyeli davranmak, nezaketle muamele etmek, saygı ile karşılamak, sınırı aşmamak, hakları korumak, her konuda haddi bilmek, Hakk'a ve halka karşı sadakatli olmak, onlara karşı nasıl davranacağını bilmek, bütün hallerde istikamet ve iyilik üzere bulunmak, hataya düşmekten sakınmak, yüz kızartacak ve pişmanlık verecek şeylerden uzak durmak"tır.

Hadiste de ifade edildiği gibi edepten daha üstün bir hediye yoktur. Zira kazanılacak bütün zâhiri ve manevi hediyeler edeple elde edilir. Dünya ve ahiret saadetine edeple varılır. Hak yolcusu ancak edeple yol alır. İlim edeple güzel ve tam olur. Zikir ancak edeple fayda verir. İbadet edeple yapılırsa Allah'a ulaşır. Tövbe edeple kabul edilir. Bunun için her şeyde edep istenir, edep beklenir.

Edep, aynı zamanda ihsan mertebesine ermenin adıdır. Yani her zaman ve her yerde Allah'ı [celle celâluhü] görür gibi davranmaktır, bu şuuru taşımaktır. Dahası her hususta Hz. Peygamber'i [sallallahu aleyhi veselâm] örnek alıp ona itaba etmektir. Zira edebi son şekliyle temsil eden Allah Resûlü'dür. Yüce Allah, onu en güzel şekliyle terbiye etmiş, sonra da insanlığa örnek model olarak göndermiş ve şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın resûlünde sizin için güzel örnekler vardır" (Ahzâb 33/21). Kendisi de bu hususa işaret ederek şöyle buyurmuştur: *"Beni Rabbim terbiye etti, ne güzel terbiye etti!"*⁹³ Şu ilâhî hitap, onun nasıl bir edeple yetiştirildiğini bildirmektedir: *"Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin"* (Kalem 68/4).

93 Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 310; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 31895.

İşte mürebbisi yüce Allah olan Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], böyle bir edebin zirve noktasındadır. O halde edep öğrenmek isteyen ona bakmalı ve o endam aynasında edebi kendi kametine uygun şekilde seyretmelidir. Zira Hak Teâlâ, onu yüce bir ahlâk üzere yaratmış, mükemmel bir edeple terbiye etmiş, sonra da insanlığa en güzel örnek ve rahmet vesilesi olarak göndermiştir.

Her yerin, her meclisin ve her makamın kendine göre bir edebi vardır. Edep her yerde ve her şeyde lazımdır. Edebin olmadığı yerde selâmet değil, sefalet olur. Huzur değil, husumet olur. Edebin önemsenmediği yerde ilim değil, cehalet; ilerleme değil, gerileme; imar değil, çöküş olur. Zira edep ve âdaptan mahrum olan fert ve cemiyetler, hüsrandan kurtulamaz ve huzurla yaşayamazlar. Ama edep ve irfan sahibi olanlar, hayatını nizam ve intizam içinde geçirir, huzur ile yaşarlar.

26. HADİS

MÜMİN TEVAZU EHLİDİR

مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللَّهُ

*"Kim tevazu ederse Allah onu yüceltir. Kim de kibirlenirse Allah onu alçaltır."*⁹⁴

Tevazu, "kibir ve gururdan uzak durmak, kimden olursa olsun hakkı kabul etmek ve haktan yana olmak, Hakk'a teslim olmak ve halka karşı alçak gönüllü olmak, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı

⁹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 4891; Süyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, 7/175 (nr. 21701); Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2/166; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5735.

serkeşliğı bırakıp itaat etmek, her müslümanın kendinden üstün olduğunu kabul etmek ve kendisini her müslümandan aşağı görmek"tir. Kısacası tevazu, kişinin kendi haddini ve karşıdakinin hakkını bilmektir.

Tevazu, Hak Teâlâ'nın sevip razı olduğu ve her kulda bulunmasını istediği güzel hasletlerden biridir. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de, *"Müminler için tevazu kanatlarını yerlere kadar indir"* (Hicr 15/88) buyrulmuştur. Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Allah azze ve celle bana şöyle vahyetti: Mütevazi olun, alçak gönüllü olun, öyle ki biriniz diğerine karşı üstünlük taslamasın."*⁹⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de tevazu ve alçak gönüllülük övülmüş, kibir ve böbürlenme de yerilmiştir. Hatta şeytanın vasfı olarak anlatılmış, sırf kibri ve kendini üstün görmesi sebebiyle Allah'ın rahmetinden ebediyen kovulduğu, zelil ve hakir duruma düştüğü beyan buyrulmuş ve müminler şeytanın kötü âkıbetinden ibret almaya çağırılmışlardır: *"İblîs dışındaki bütün melekler secde ettiler. İblîs ise bundan kaçındı, kibirlendi ve kâfirlerden oldu"* (Bakara 2/34).

Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerîm'de kendilerini büyük görmeleri sebebiyle söz dinlemeyen, halktan yüz çeviren geçmiş ümmetlerin gülünç durumları ve bu halleri sebebiyle başlarına gelen felaketler veciz bir ifadeyle anlatılmış, büyüklük taslamaları ve kibirlenmeleri azaba uğramalarının, cehennemlik olmalarının sebebi olarak gösterilmiştir. Nitekim Cenâb-ı Hak onlar için, *"Büyüklük taslayanların yeri cehennem değil midir?"* (Zümer 39/60). Diğer bir âyet-i kerimede de, *"Büyüklenenlerin (kibirlenenlerin) yeri ne kötüdür"* (Zümer 39/72) buyrulur.

⁹⁵ İbn Mâce, Zühd, 16.

Kibir, gazab-ı ilâhîye ve cennetten mahrum olmaya sebep olur. Nitekim, *"Kendini büyük gören yahut kibirli kibirli yürüyen kimse Allah'ın huzuruna, Allah kendisine gazaplanmış olarak çıkar."*⁹⁶ *"Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete girmez"*⁹⁷ buyuruyor Peygamber Efendimiz.

Bütün bu nimetleri Allah'ın birer ihsanı olarak gören, kibir ve gurura kapılmayan bir kimse, Allah tarafından yüceltilir. İşte Hz. Musa, İsa, İbrahim [aleyhimusselâm] ve Hz. Muhammed Mustafa [sallallahu aleyhi vesellem] ... Ama kibirlenen, gururlanan, şımaran bir kimse de alçaltılır, aşağılar aşağısına yuvarlanır. İşte Kârûn, Firavun, Nemrud ve bütün şaddalar!...

Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyuruyor: *"Kim Allah için tevazu gösterir alçak gönüllü olursa, Allah onu en yüksek derecelere yükseltir. Kim de Allah'a (ve emirlerine) karşı kibirlenirse, Allah onu hayvanlardan daha aşağı bir dereceye indirir."*⁹⁸ Mümin, esfel-i sâfilîne düşmemek, ahsen-i takvim çizgisinde yürüyebilmek için çok gayret etmelidir. Zira, *"Herkesin başına bağlı bir ip vardır; iki melek onu elinde tutar. Kul tevazu gösterince, meleklerle, 'Onu yükseltin, ipini yukarı çekin' denir. Kibir gösterip kendisi beğenince meleklerle, 'Onu alçaltın, başını aşağı indirin' denir."*⁹⁹

Dolayısıyla mümin, tevazua sarılmalı, asla kibre teşebbüs etmemelidir. Sonra kendisine bakmalı, başlangıçta hangi şeyden yaratıldığını hatırlamalıdır. Dünyaya geldikten sonra, muhtaç bir varlık

⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/118.

⁹⁷ Müslim, *İmân*, 39; Tirmizî, *Birr*, 61, İbn Mâce, *Mukaddime*, 59, *Zühd*, 16 (nr. 4173).

⁹⁸ İbn Mâce, nr. 4176; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, nr. 5649.

⁹⁹ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 8/82; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 5729.

olarak yaşadığını düşünmelidir. Dünyada sayılı ömrünü tükettikten sonra kokuşan bir leş ve ardından da toprak olacağını hiç unutmamalıdır. Zayıf ve aciz olduğunu, başına gelen en ufak bir sıkıntıdan kurtulmaya bile güç yetiremediğini düşünmelidir. Resûlul-lah'ın [sallallahu aleyhi vesellem], "*Başlangıcı nutfe (meni), ortası irin, kan, bevl (idrar) ve gaita, sonu kabrinde leştir*"¹⁰⁰ hadis-i şerifini hiç aklından çıkarmamalıdır.

27. HADİS

MÜMİN MERHAMETLİDİR

الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ إِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ
يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ

*"Rahmân olan Allah, birbirlerine merhametle muamele edenlere merhamet eder. O halde siz yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin!"*¹⁰¹

Rahmet, "acımak, esirgemek, korumak, sevgi göstermek, yardım etmek, affetmek, bağışlamak, nimet vermek" gibi manalara gelir.

Hadiste merhametin ehemmiyetine ve umumiyetine vurgu yapılmıştır. İnsan-hayvan, ehli-vahşi, salih-fâcir, mümin-kâfir, zengin-fakir, küçük-büyük, kadın-erkek, yaşlı-genç ayrımı yapılmaksızın bütün mahlûkatı kapsamıştır.

Elbette ki Allah Rahmân ve Rahîm'dir. Rahmet ve merhametin kaynağıdır. Âlemin düzeni O'nun.

¹⁰⁰ Aclûnî, *Keşû'l-Hafâ*, 1/26 (nr. 46).

¹⁰¹ Ebû Davud, *Edeb*, 66 (nr. 4941); Tirmizî, *Birr*, 16; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 11048; Tebrîzî, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, nr. 4969.

rahmetiyle kaimdır. Canlılardaki merhamet, O'nun rahmet ve merhametinin bir tecellisidir. Annenin çocuğuna sevgisi, eşlerin birbirine muhabbeti, müminlerin birbirine kol kanat germesi hep O'nun rahmetindendir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], Allah'ın merhametinin büyüklüğünü ve insanlardaki merhametin kaynağı olduğunu dile getirdiği bir hadislerinde şöyle buyurur: *"Allah merhametini yüz parçaya ayırdı, doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi. İşte bu bir parça rahmet sebebiyle yaratıklar birbirine merhamet eder. Hatta yavrulu hayvan, bir tarafını incitir endişesiyle ayağını yavrusundan sakınır."*¹⁰²

O'nun rahmeti sonsuzdur, her şeyi kuşatmıştır. Eğer Allah Teâlâ rahmetiyle değil de kullarının haline göre muamele etseydi hayatın devamı mümkün olmaz, Allah korusun insanların birçoğu helâk olurdu. Fakat, *"Allah, insanlara karşı çok esirgeyici, çok merhametlidir"* (Hac 22/65). Allah Teâlâ'nın, *"Benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır"* (A'râf 7/156) âyeti bu gerçeği ifade etmektedir.

Rahmetini kullarından esirgemeyen Allah, bizim de birbirimize şefkat ve merhametle muamele etmemizi emretmiş, birbirine merhametle muamele eden müminleri cennetle müjdelemiş ve yüce kelâmında müminlerin birbirlerine karşı merhametli olduklarını belirtmiştir: *"Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenler ve merhameti tavsiye edenler. İşte bunlar amel defterleri sağdan verilenlerdir"* (Beled 90/17-18); *"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Ve*

102 Buhârî, Edeb, 19, Rikâk, 19; Müslim, Tevbe, 4 (nr. 17); Tirmizî, Daavât, 99 (nr. 3541); İbn Mâce, Zühd, 35 (nr. 4293); Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 10975.

onunla birlikte olanlar da kâfirlere karşı zorlu, kendi aralarında ise merhametlidirler ..." (Feth 48/29).

Müminler, dostluk anlayışı içerisinde birbirlerine sıkıntı verecek her türlü etkeni ortadan kaldırmaya, ferahlık, rahatlık ve huzur sağlayıcı ortamlar oluşturmaya çalışırlar. Şu hadis de müminlerin bu sıfatlarından bahsetmektedir: *"Birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamette, birbirlerine şefkatte müminlerin misali, bir beden misalidir. Ondan bir uzuv rahatsız olsa, diğer uzuvlar uykusuzluk ve hararetle ona iştirak ederler."*¹⁰³

Hulasa Kur'an ve hadisler, insanları merhametli, şefkatli, cana yakın, hoşgörülü olmaya davet eder. Merhametsizliği, gaddarlığı, işkenceyi ve haksızlığı şiddetle yerer. Bunun içindir ki rahmet olarak gönderilen Allah Resûlü, merhamet konusu üzerinde önemle durmuş, teşvik etmiş, zaman zaman katı ve acımasız davranan insanları uyararak şöyle buyurmuştur:

*"İnsanlara merhamet etmeyen kimseye Allah da merhamet etmez."*¹⁰⁴

*"Küçüklerimize merhamet etmeyen, büyüklerimizin hakkını tanımayan bizden değildir (bizim sünnetimiziterketmiştir)."*¹⁰⁵

*"Cennete merhametli kimseden başkası girmeyecektir."*¹⁰⁶

103 Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 17 (nr. 66); Ahmed b. Hanbel, el-Müsne'd, 4/268.

104 Müslim, Fezâil, 66; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, nr. 13677.

105 Ebû Davud, Edeb, 66; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 10977.

106 Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 11059; Ali el-Müttakî, Kenzû'l-Ummâl, nr. 5974.

MÜMİN CÖMERTTİR

لَا يَجْتَمِعُ الشُّحُّ وَالْإِيمَانُ فِي قَلْبٍ عَبْدٍ أَبَدًا

"Cimrilik ile iman hiçbir zaman bir kulun kalbinde toplanmaz!"¹⁰⁷

Cömert, "eli açık olan, ikram eden, yardımı seven ve verdikçe sevinen kimse"dir. Cömertlik ise "karşılıksız vermek, verirken de Allah rızasını gözetmek"tir.

Hadiste de ifade edildiği gibi müminin cimri olması imkânsızdır. Bir diğer hadiste ise mümin kişi-de bulunmaması gereken iki sıfat şöyle bildirilmiştir: *"İki haslet vardır ki bir müminde asla bulunmaz: Biri cimrilik, diğeri de kötü ahlâktır."*¹⁰⁸

Cömertlik, cennete açılan kapıdır. Hatta cennete ilk defa hak ve hakikati yaymak uğruna malını ve canını Allah rızası için harcayan cömertler gireceklerdir. Nitekim Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], cömertlikle cimriliği iki dala benzeterek şöyle buyurmuştur: *"Cömertlik cennetten dalları dünyaya uzanmış bir ağaçtır. Onun dallarından tutunanı cennete götürür. Cimrilik de cehennemden dalları dünyaya uzanmış bir ağaçtır. Onun dallarından tutunanı ateşe götürür."*¹⁰⁹ Görüldüğü gibi bu dalların birinin kökü cennette, diğerininki de cehennemdedir. Kim

107 Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, nr. 284; Nesâî, *Cihâd*, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/324; Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/72; İbn Hibbân, *es-Sahîh*, nr. 3240; Süyûtî, *Câmiu'l-Ehâdis*, 8/365 (nr. 26713).

108 Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, nr. 282; Tirmizî, *Bir*, 41; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 8018.

109 Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 10875; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 15927.

hangisinin ucuna tutunursa onun kökünün bulundu-
ğu yere varır.

Cömertlik, Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesel-
lem] en belirgin vasıflarından biridir. O, son derece
cömert idi. Kendisinden bir şey isteyen hiç kimseyi
geri çevirmezdi. O, verebileceği ne varsa hiç çekin-
meden verirdi. Her hususta olduğu gibi bu hususta
da onu örnek almalıdır.

Cömertlik peygamberlerin ahlâkıdır, Allah'a ve
insanlara yakınlık sebebidir, kurtuluş vesilesidir. Şu
hadis bu hakikati ifade etmek için yeterlidir: "Cö-
mert, Allah'a yakın, insanlara yakın, cennete ya-
kın; ateşe/cehenneme uzaktır. Cimri, Allah'a uzak,
insanlara uzak, cennete uzak; ateşe/cehenneme
yakındır. Cahil cömert, cimri âlime nazaran Allah'a
dahasevimlidir."¹¹⁰

29. HADİS

MÜMİN AFFETMEYİ SEVENDİR

وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا

*"Allah, muhakkak surette affeden bir kulun şere-
fini artırır ve onu aziz/güçlü kılar."*¹¹¹

Af, "kötülük ve haksızlık yapanı, kusur ve suç
işleyeni, yanlış ve hatalı davrananı bağışlamak, ce-
zalandırmaktan vazgeçmek, kısas ve tazminat gibi
hak ettiği bir şeyi almayıp sahibine bağışlamak" gibi
manalara gelir.

¹¹⁰ Tirmizî, Birr, 41 (nr. 1961); Heysemî, ez-Zevâid, 3/127; 7/127.

¹¹¹ Müslim, Birr, 19; Tirmizî, Birr, 82 (nr. 2029); Ahmed b. Hanbel, el-
Müsned, 2/235, 386, 438; Taberânî, Mekârimü'l-Ahlâk, nr. 62.

Evet, yüce Allah affedicidir, affetmek O'nun sıfatıdır, Afüv O'nun güzel isimlerindendir. Cenâb-ı Hak affedenleri sever, onları aziz eder, güçlü kılar. Aynı zamanda insanların da birbirlerini affetmelerini ister ve buna karşılık onları affedeceğini müjdeler. Nitekim yüce Allah, Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] şahsında bizlere, yanlış yapanlara karşı af yolunu tutmamızı emrederek şöyle buyurmuştur: *"(Ey Resûlüm!) Sen af yolunu tut, bağışla, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir"* (A'râf 7/199).

Cenâb-ı Hak, bu âyette yanlış yapanları affetmemizi, yanlış yapanı güzellikle uyarmamızı, bu cahilliği yapan cahillerden ve cehaletlerinden de yüz çevirmemizi emrediyor.

Af konusu Kur'ân-ı Kerîm'de geniş bir şekilde ele alınmış, müminler affetmeye teşvik edilmiş ve bunun neticesinde kendilerinin de affedilecekleri müjdesi verilmiştir: *"Onlar affetsinler, hoş görsünler. Allah'ın sizleri bağışlamasından hoşlanmaz mısınız? Allah bağışlayandır, merhametli olandır"* (Nûr 24/22). Bir diğer âyette ise şöyle buyrulmuştur: *"Bir kötülüğün cezası, yine onun gibi bir kötülüktür. Bununla beraber kim affeder, bağışlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz Allah, zalimleri sevmez"* (Şûrâ 42/40). Dolayısıyla affetmek, bütün faziletlerin temelini teşkil eden ve takvaya en yakın bir meziyettir. Nitekim, *"Affetmeniz takvaya daha yakındır"* (Bakara 2/237) buyrulmaktadır.

Affetmek Allah'ın sıfatlarından, peygamberlerin ahlâkıdır, büyüklerin ve büyüklüğün nişanıdır, kâmil imanın göstergesidir, güzel yaşamının sebebidir, rahatlığın nedenidir, doğruya ulaşmanın yoludur.

Af konusunda en güzel ahlâkın zirvesi olan Hz. Peygamber'i [sallallahu aleyhi vesellem] örnek almalıyız. Zira o, nefsi için hiç kimseye öfkelenmemişti, kendisine yapılan bütün kötülükleri affetmişti, intikam almaya kalkışmamıştı. Mekke'yi kan dökülmeden fethetmişti. Fetih günü Kâbe'yi tavaf edip ve iki rekât namaz kıldıktan sonra, Kâbe kapısının halkasını tutarak Mekkeliler'e,

"Ne yapacağımı sanıyor ve benim hakkımda ne düşünüyorsunuz?" diye sormuştu. Onlar üç defa,

"İyilik ümit ediyoruz. Sen kerim bir kardeş ve kerim bir kardeşin oğlusun" diye cevap veriyorlardı. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem],

*"Ben ancak Yusuf'un kardeşlerine söylediği sözü söylüyorum: 'Sizi bugün kınamak ve suçlamak yok, Allah sizi af ve mağfiret etsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir' (Yusuf 12/92). Gidiniz, serbest-siniz"*¹¹² buyuruyordu. Onlar da sanki kabirlerinden kalkar gibi kalkıyor ve Hz. Peygamber'in huzurunda diz çöküp oturuyorlardı, sonra da kelime-i şehadet getirerek hep birden İslâm'a giriyorlardı. Evet, o intikam almadı; düşmanını ele geçirir geçirmez affetti. O bu güzel ahlâkı ile herkese örnek oldu. Hatta fetihten sonra Mekke'nin idaresini de İslâm'ı yeni kabul etmiş Mekkeliler'e bıraktı.

Mümin, Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] gibi, *"Allahım, onları bağışla, çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar, bilselerdi yapmazlardı"*¹¹³ diye dua etmeli ve işi Allah'a havale etmelidir.

112 Şâmi, *Sübûlû'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, 5/242; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/81; İbn Hişâm, *Sîre*, 4/47.

113 Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1/83.

MÜMİN İYİLİKSEVERDİR

الْبِرُّ لَا يَبْلَى وَالذَّنْبُ لَا يُنْسَى وَالذِّيَانُ لَا يَمُوتُ
إِعْمَلْ مَا شِئْتَ فَكَمَا تَدِينُ تُدَانُ

"Birr/iyilik çürümez ve kaybolmaz, günahlar da unutulmaz. Deyyân/hâkim olan Allah ölmez. O halde dilediğini yap; nasıl davranırsan öyle muamele görürsün." ¹¹⁴

Birr, "iman, ibadet ve ahlâka ilişkin bütün iyilikleri ifade eden, insan vicdanını huzura kavuşturan, ruh dünyasını aydınlatan ve geliştiren her türlü iyilik ve güzellikleri kapsayan bir terim"dir.

Hadiste de buyrulduğu gibi iyilik zayi olmaz, kötülük de unutulmaz. Nitekim, *"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür"* (Zü'âl 99/7-8) buyrulmuştur.

Evet, iyilik eden iyilik, kötülük eden de kötülük bulur. Adalet ölçüsü böyledir. Cenâb-ı Hak âdildir, kullarına kesinlikle zulmetmez. Kim bu dünyada iyilik namına bir şey yaparsa onun faydası kendisine ait olur. Kim de bu dünyada kötülük yaparsa onun zarar ve vebali de yine kendisine olur. Hak Teâlâ bu geçeceği şöyle dile getirmektedir: *"Her kim iyi bir iş yaparsa kendi lehine yapmış olur. Kim de bir kötülük yaparsa kendi aleyhine yapmış olur. Rabb'in kullara zulmedecek değildir"* (Fussilet 41/46).

114 Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 764; Beyhakî, *Kitâbü'z-Zühd*, nr. 710; Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, nr. 2024; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 3199; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl*, nr. 43672.

Birçok insan iyiliğin sadece mal ile olacağını zanneder ve bu sebeple birçok hayırdan mahrum kalır. Oysa iyilik kapıları sayılmayacak kadar çok, hayır yolları oldukça geniştir. Resûl-i Ekrem'e (sallallahu aleyhi vesellem), "İyilik nedir?" diye sorulduğunda şu âyet-i kerimeyi okumuşlardır: *"Birr/iyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman eden, (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, (ihtiyacından dolayı) dilenenlere ve (özgürlükleri için) kölelere sevdiği maldan infak eden, namazı kılan ve zekâtı veren, antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlar ve işte Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar bunlardır"* (Bakara 2/177).¹¹⁵

Mümin iyilikten ve iyilerden uzak durmamalıdır. İyiliğin hiçbirini değersiz görmemelidir. Küçük diye bir iyiliği terketmemeli, yine küçük diye bir kötülüğü de işlememelidir. Çünkü azı küçümseyip vermekten utanan kimse, çok mala sahip olmadığı için vermenin güzelliğini hiç yaşamayacaktır. Halbuki az hayır yapmanın hiç yapmamaktan daha faziletli olduğu herkesin mâlumudur. Hz. Âişe validemiz şöyle derdi: "Hiçbir sadakayı küçük görmeyiniz. Çünkü dane kadar küçük sadaka kıyamet gününde dağlar kadar sevap ile tartılır." Nitekim bir keresinde fakirlerden birine bir üzüm habbesini vermişti. Fakir onu azımsayarak geri çevirmişti. Bunun üzerine Hz. Âişe validemiz yuka-

115 bk. Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâm'il-Kur'ân*, 1/223; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 1/411.

rıda geçen âyeti okudu ve, "Bu üzüm tanesinde ne kadar zerre ağırlığı olduğunu biliyor musun?" dedi. Bu uyarı üzerine fakir istiğfarda bulundu.¹¹⁶

Mümin iyilik yapmaya niyetlendiğinde acele edip fırsatı elden kaçırmamalıdır. Nitekim Allah Resûlü şöyle buyuruyor: *"Her şeyin bir semeresi (meyvesi) vardır, iyilik etmenin semeresi acele yapılmasıdır."*¹¹⁷

Mümin ayrıca iyilik sırasını ihmal etmemeli, iyiliğin önce kimlere yapılacağını bilemelidir. Zira bütün insanlara iyilik ve yardım etmek, kudret dışı, imkânsız bir durumdur. Bu, ancak ihsanı umumi olan Allah'a mahsustur. Hal böyle olunca, yapılacak iyilik ve yardım için vefalı, faziletli ve her bakımdan değerli kimseleri arayıp bulmalı ve nimet tohumunu onlara saçmalıdır. Buna göre iyilik yapmaya en yakınından başlamalıdır. Nitekim, *"Yakınları ihtiyaç içinde iken uzaktaki insanlara sadaka vermek uygun değildir"*¹¹⁸ buyrulmuştur.

Allah, iyilik yapanlarla beraberdir, rahmeti iyilik yapanlara yakındır. Nitekim, *"Şüphesiz iyilik ve ihsan sahiplerine Allah'ın rahmeti çok yakındır"* (A'râf 7/56). Zira iyilik iyiliği çeker. İyiliğin sonu iyiliktir. *"İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey değildir"* (Rahmân 55/60) âyeti hep hatırlanmalıdır.

116 Mâlik, *el-Muvatta*, Sadaka, 1.

117 bk. Ebû Davud, Edeb, 10.

118 Taberânî, *el-Mu'camû'l-Evsat*, nr. 8823; Heysemî, *Macmau'z-Zevâid*, 3/117.

MÜMİN KÖTÜLÜĞÜ İYİLİKLE SAVANDIR

إِتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وَأَتَّبِعِ السَّبِيلَ الْحَسَنَةَ تَمَحُّهَا
وَخَالِقِ النَّاسَ بِخُلُقٍ حَسَنٍ

*"Her nerede olursan ol Allah'a karşı gelmekten sakın. Her kötülüğün peşinden bir iyilik yap ki onu silsin. İnsanlarla güzel ahlâk ile geçinmeye bak."*¹¹⁹

Hız. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) buyurduğu gibi, iyilik, "ruhun yatıştığı, kalbin huzur bulduğu, rahat ettiği şey"dir; kötülük ise "kalbi tırmalayıp rahatsız eden ve tereddüt duyulan şey"dir.¹²⁰ İyilik, güzel ahlâktır. Kötülük ise kalbi rahatsız eden ve başkalarının haberdar olmasından hoşlanılmayan şeydir.¹²¹

Evet, insanlık hamuru, kötülük ve iyilik macunu ile mayalanmıştır. Bu açıdan o, her zaman kötülük yapmakla yüz yüzedir. Her zaman kendine veya bir başkasına kötülük edebilir. Asıl mesele ise kötülüğü terketmek ve kendisine yapılan kötülüğü iyilikle savabilmektir. Zira iyiliğe karşı iyilik her kişinin işidir. Ama kötülüğe karşı iyilik er kişinin işidir. Yüce Allah, er olmamızı ve erlik yapmamızı emrederek şöyle buyurmuştur:

"Sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav" (Mü'minûn 23/96). Zira bu davranış, düşmanlığı dostluğa, öfkeyi sevgiye döndürür. Nitekim Cenâb-ı Hak bu hakikati şöyle ifade etmektedir:

¹¹⁹ Tirmizî, Birr, 55; Dârimî, Rikâk, 71.

¹²⁰ bk. Müslim, Birr, 14-15; Tirmizî, Zühd, 52 (nr. 2497); Dârimî, Büyü', 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 4/152; Ebû Ya'îla, el-Müsned, nr. 1586.

¹²¹ bk. Dârimî, Rikâk, 73 (nr. 2792); Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 7995; Ali el-Müttakî, Kenzü'l-Ummâl, nr. 5163.

"İyilikle kötülük bir olmaz, sen kötülüğü en güzel bir şekilde sav. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur" (Fussilet 41/34).

Evet, kötülük edeni affetmek bir iyiliktir; ama bundan da iyi olanı ise kötülüğe iyilikle karşılık vermektir. Bu, düşmanlığı bitirir, nefreti sonlandırır, kini yok eder; amansız düşmanı sıcak bir dost haline getirir, sevgi ve merhameti meydana getirir.

Kötü kimselerin çirkin huylarına karşı sabırla, terbiyesizliklerine hilimle, verdikleri zararlara iyilikle, sarfettikleri çirkin sözlerine tatlılıkla, hiddetlerine tebessümle, bağırımlarına sakın bir konuşma ile karşılık verilirse o kimseler yaptıklarından dolayı utanırlar. Bu belki de onların kötülüklerinden vazgeçmelerini sağlar.

Abdullah b. Abbas'ın [radiyallahu anh] şu sözü çok anlamlıdır: "Mümin kişi bu erdemli işleri yaparsa Allah onu şeytanın etkilerinden korur, düşmanının dahi ona saygı duymasını sağlar."

Ama bu gerçekten zordur. Nefislere zor, insanlara ağır gelir. Zira kötülüğe karşı iyilik yapmak her kişinin kârı değildir. Bu, ancak sabreden erlerin kârıdır. Allah'a gönül verenlerin işidir. Kendi nefsinden çok davasını düşünenlerin mesleğidir. Nitekim, *"Bu güzel davranışa (ve yüce mertebeye) ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak hayırdan büyük bir pay sahibi olanlar kavuşturulur"* (Fussilet 41/35).

Ama Kur'ân-ı Kerîm, bu hususta da Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] müslümanlara bir davranış modeli olarak göstermiştir. O da bizlere şu nasihati yapmaktadır:

"İnsanlar bize iyilik yaparsa biz de onlara iyilik yaparız; bize zulüm yaparlarsa biz de onlara zulmederiz, diyen kimseler gibi olmayın. Bunun yerine kendinizi, insanlar size iyilik edince iyilik etmeye, kötülük ettiklerinde zulmetmemeye alıştırın." ¹²²

Yine onun yetiştirdiği sahabeden biri, "Yâ Resûlallah, kendisine uğradığımda beni misafir edip ağır-lamayan adam bana geldiğinde ben de ona aynı şekilde mukabele edeyim mi?" diye sormuştu. Allah Resûlü,

"Hayır, sen onu ağırla" ¹²³ buyurdu.

32. HADİS

MÜMİN İYİLİĞİ EMREDEN, KÖTÜLÜKTEN SAKINDIRANDIR

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ
أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

"Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle de-ğiştirsin; buna gücü yetmezse diliyle onun kötülü-ğünü söylesin; buna da gücü yetmezse kalbiyle ona buğzetsin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir." ¹²⁴

İyilik, dinin emrettiği; kötülük de dinin yasakla-dığı şeydir. Başka bir ifade ile iyilik, Kur'an ve Sün-ne't'e uygun düşen şeylerdir; kötülük ise Allah'ın razı olmadığı, haram ve günah olan şeylerdir.

¹²² Tirmizî, Birr, 62; Tebrizî, Mîşkâtü'l-Mesâbîh, nr. 5129.

¹²³ Tirmizî, Birr, 63.

¹²⁴ Müslim, İmân, 20; Ebû Davud, Salât, 248; Tirmizî, Fiten, 11; İbn Mâce, Fiten, 20 (nr. 4013); Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 3/20, 49.

Hadis-i şerif, dünya üzerinde müminin her zaman görevinin ve sorumluluğunun olduğunu bize hatırlatır. Zira mümin, iyiliği emir, kötü işlerden sakındırmakla sorumlu tutulmuştur. İyiliği emir ve kötü işlerden sakındırmak farz-ı kifâyedir. Müslümanların bir kısmı bu vazifeyi yapmakla diğer müslümanlardan bu farziyet düşer. Ancak kimse bunu yapmazsa o zaman bütün müslümanlar günaha girer. Bütün peygamberler bu vazifeyi yerine getirmek için gönderilmiştir. Allah Teâlâ, *"İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır"* (Âl-i İmrân 3/104) emrini vermektedir.

İslâm ümmeti, insanlık için en hayırlı topluluktur. Çünkü fertleri birbirlerinin bütün dertleriyle ilgilenen kişilerden meydana gelir. Oysa diğer toplumlarda iyilik ve kötülük her ferdin kendi sorunu ve kendi meselesidir. Bu sebeple bu şerefli görev, Hz. Peygamber'in ümmetine verilmiştir. Şu âyet de bu hususu teyit etmektedir: *"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız"* (Âl-i İmrân 3/110).

Her şeyden önce, iyiliği emreden, kötülüklerden sakındıran kişi ilim sahibi olmalıdır, konu ile ilgili ahlâk ilmini iyi bilmeli ve bilmediklerini de öğrenmelidir. İyiliği yaymak ve kötülüğü ortadan kaldırmak doğrudan doğruya Allah rızası için olmalıdır. Bu işi Allah rızasını kazanmak için yapmalıdır. İslâm'a davet eden, başkalarına iyiliği emreden kişi güzel ahlâk sahibi olmalıdır. Sabırlı ve umuşak huylu olmalıdır. Hiçbir zaman sert ve kaba davranmamalıdır. Sonra zan ve tahminle hareket etmemelidir. Daima şefkat ve merhametle yaklaşmalıdır. En önemlisi de kendi

nefsini unutmamalıdır. Sözlerinden çok haliyle, ah-lâkıyla örnek olmalıdır.

İyiliği emir ve kötülüğü menederken şu âyeti hiç unutmamalıdır: *"Hikmet ve güzel öğütte Rabb'inin yoluna çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!"* (Nahl 16/125; Tâhâ 20/43) .

33. HADİS

MÜMİN SALİH AMEL İŞLEYENDİR

يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ فَيَرْجِعُ اِثْنَانِ وَيَبْقَى مَعَهُ
وَاحِدٌ: يَتَّبِعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ
وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ

*"Ölüyü kabre kadar üç şey takip eder; ikisi geri döner, biri de onunla beraber kalır. Ailesi, malı ve ameli onu kabre kadar takip eder; ailesi ve malı geri döner, geriye yalnızca onunla birlikte ameli kalır."*¹²⁵

Amel, "eylem, yapmak, işlemek, çalışmak, imal etmek" anlamlarına gelmektedir. Salih ise "layık olmak, iyi olmak, iyi bir hal ve istikamet üzere yaşamak" manalarına gelir. İnancında, amellerinde, davranışlarında ve yaşantısında doğru olana da "salih kimse" denir.

Hadiste ifade edildiği üzere insanla birlikte amel-leri de ölüm ötesine gider. İyi veya kötü amelleri de onunla beraber kabirden içeri girer. Nitekim yüce Allah, ahirete gidecek olanın yalnızca imanla birlikte salih amel olacağını şöyle bildirmektedir: *"Mal ve evlatlar, dünya hayatının çekici süsüdür. Bâki kala-*

¹²⁵ Buhârî, Rikâk, 42.

cak salih ameller ise Rabb'inin katında sevap kazandırma bakımından daha hayırlı ve ümit kaynağı olmaya daha layıktır" (Kehf 18/46).

Evet, insanı yaratan ve onu çeşitli niteliklerle donatan yüce Allah, onu başıboş bırakmamış, dünya hayatında ona birtakım görevler yüklemiştir. Bu görevlerden en önemlileri insanın kendisini yaratan Cenâb-ı Hakk'a karşı ibadet etmesi ve kulluk vazifelerini yerine getirmesidir. Zira Allah, yeryüzünü ve gökleri, tüm dünya nimetlerini, hayatı ve ölümü, kimlerin daha güzel amel edecekleri hususunda insanları imtihan etmek amacıyla yaratmıştır (Hûd 11/18; Mûik 67/2). Bu amaca yönelik olarak insanları yeryüzünün halifesi kılmıştır (Yunus 10/14). Allah [celle celâluhû], dünyadayken kimin daha güzel amel işlediğini ortaya çıkaracak ve hiçbir haksızlığa meydan vermeksizin herkesi ameline göre yargılayacaktır (Tevbe 9/94, 105; Yâsîn 36/54). Zerre kadar iyi ameli olan da zerre kadar kötü ameli olan da karşılığını görecektir (Zilzâl 99/7-8). O'nun rahmetinin tecellisi olarak kötü ameli olanlar yalnızca kötülüklerinin dengiyle cezalandırılırken iyi amel işleyenler fazlasıyla mükâfatlandırılacaklardır (Nûr 24/38; Sebe 34/37-38; Mû'min 40/40).

Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetinde salih amel imandan hemen sonra zikredilmiştir. Zira imanı kuvvetlendiren, sağlamlaştıran ve onu çepeçevre sararak koruyan salih amellerdir. Nitekim, *"Asra yemin olsun ki insan gerçekten hüsrandadır. Bundan ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır"* (Asr 103/1-3) buyrulmaktadır.

Aslında bu bir uyarı ve ilâhî ikazdır. Dolayısıyla mümin, imanını kulluk şuuruyla ve ibadet hayatıyla

pekiştirmelidir. Fakat hayatını ibadet şuuruyla süsleyenler, altından nehirler akan cennetlerle müjdenmişlerdir. Nitekim, *"İman edip salih amel işleyen müminleri müjdele! Gerçekten onlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır"* (Bakara 2/25) buyrulmuştur.

Her eylem ameldir, ancak her amel salih olmayabilir. Amelin salih olabilmesi için ameli işleyenin müslüman olması, amelin imanın gereği olarak yapılması, Kur'an ve Sünnet'e uygun olarak tam bir ihlâs ve sağlam bir niyetle yapılması lazımdır.

Allah'ın rızasını kazandıracak söz, fiil ve davranışlar sergilemeye çalışmak müminin birinci vazifesi ve amacı olmalıdır (bk. Feth 48/29).

34. HADİS

MÜMİN İŞLERİNDE İSTİHÂRE ve İSTİŞARE EDENDİR

مَا خَابَ مَنْ اسْتَخَارَ وَلَا نَدِمَ مَنْ اسْتَشَارَ

"İstihâre yapan mahrum kalmaz, istişare eden pişman olmaz!"¹²⁶

İstihâre, "bir şeyin hayırlısını Allah'tan istemek"-tir. Diğer bir ifade ile herhangi bir işin hayır veya şer, faydalı veya zararlı olduğunu anlamak için Allah'a sığınarak hayırlısını ve doğrusunu talep etmektir. İstişare ise "karşılaşılan müşkülü çözmek, doğruya ulaşmak veya yaklaşmak için ehil bir kişinin görüşüne başvurmak"tır.

¹²⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 6623; *el-Mu'cemü's-Sagîr*, nr. 981; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 8/96; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 7895; Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, nr. 6590.

Hız. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] akıl ve zekâ yönüyle insanların en mükemmeli olduğu halde, yine de ashabı ile istişare ederdi. Zira yüce Allah, O'nun ashabı ile istişare etmesini emir buyurmuştu: *"İş hususunda onlarla istişare et. (İstişareden sonra) bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (O'na dayanıp güven). şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever"* (Âl-i İmrân 3/159).

Bu âyette Hız. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] şahsında bütün müminlere istişare ile iş yapmaları emredilmiştir. Allah Resûlü, âyetin nüzûlünden sonra daima ashabı ile istişare halinde olmuştur. Nitekim Ebû Hüreyre [radıyallahu anı] şöyle demiştir: "Resûlullah'tan daha çok ashabıyla istişare eden kimseyi görmedim." ¹²⁷ Sahabiler de her işlerinde istişare ederlerdi. Hatta Hız. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] kendi fikriyle hareket ettiğini bildikleri konularda, edeple müdahale eder ve kendi fikirlerini ona açıklardı. O da uygun fikir doğrultusunda hareket ederdi. Allah Teâlâ, onların bu sıfatını şu âyetle bildirmektedir: *"Müminlerin işleri aralarında istişare ile yürür"* (şûra 42/38).

Bu itibarla mümin, bireysel ve toplumsal konularda ehil kişilerle istişare etmelidir. Ticaret, iş, evlilik, seyahat ve benzeri bir işe teşebbüs ettiği ve o işin kendisi için hayırlı olup olmayacağı hususunda tereddüde düştüğu zaman, önce o işin meşru ve helâl olup olmadığını araştırmalıdır. Sonra iş için gerekli inceleme ve araştırmaları yapmalıdır, ardından da aile fertleri, büyükleri ve işi bilen kişilerle istişare etmelidir.

İstişarenin neticesinde iki rekât namaz kılmalı, sonra da istihâre duasını okuyup istihâre yapmalıdır. Yani işin hayırlı olanı ve hayır olmasını Allah'tan istemelidir. İstihâre sünnettir, istişareden sonra gelir. Aynı iş için çok kişi ile istişare yapabileceği gibi birden fazla istihâre de yapabilir. İstişare ve istihâre sonucunda mümin, kalbinin kanaat ettiği ve gönlünün ısındığı işi tercih etmelidir. Nitekim Allah Resûlü, Enes b. Mâlik'e, *"Ey Enes! Bir işi yapmaya niyet ettiğin zaman o iş hakkında yedi defa istihâre et. Sonra kalbinden geçen temayüle bak. Çünkü hayır kalbinde doğandır."*

Ancak istişare edilecek kimsenin ehil, güvenilir, salih, akıllı, fikir sahibi, ileri görüşlü, tecrübeli, bilgili ve dost olması gerekir. Özellikle de salih ve âlim kimseler seçilmelidir. Nitekim bir defasında Hz. Ali [radiyallahu anh], "Yâ Resûlallah! Şayet önümüze Allah'ın kitabında ve resûlünün sünnetinde hüküm belirtilmeyen bir iş çıksa, nasıl hareket edelim, ne yapalım?" diye sordu. Allah Resûlü,

*"Salih ve âlimlere sorunuz, onlarla istişare ederek hallediniz. Onlara danışmadan tek başınıza karar vermeyiniz"*¹²⁸ buyurdu.

İstişare edilen kişi de doğruyu söylemeli ve doğruya yönlendirmelidir. Nitekim, *"Müsteşar (kendisiyle istişare edilen) kimse emindir"*¹²⁹; *"Biriniz (din) kardeşine danıştığı zaman, danışılan kimse ona hak ve doğru bildiğini söylesin"*¹³⁰; *"Kim bilmeden fetva verirse yapılan işin günahı, o fetva verene*

¹²⁸ Taberânî, *el-Mu'cemû'l-Kebîr*, nr. 12042; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/180.

¹²⁹ Ebû Davud, Edeb, 123 (nr. 5128); Tirmizî, Edeb, 57 (nr. 2822); İbn Mâce, Edeb, 37 (nr. 3746).

¹³⁰ İbn Mâce, Edeb, 37.

aittir. Kim mûmin kardeşine bile bile yanlış yol gösterirse ona ihanet etmiş olur" ¹³¹ buyrulmuştur.

Her insan istişareye muhtaçtır. Unutmamalıdır ki akıl akıldan üstündür ve, "*Her bilenin üstünde bir bilen vardır*" (Yusuf 12/55).

35. HADİS

MÜMİN HİZMETKÂRDIR

سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ

"Bir kavmin efendisi, onlara hizmetkâr olandır." ¹³²

Hizmet, "çalışmak, iş görmek, başkasına ait işleri yapmak, bir şeyin olması için yardım etmek, yapılması gereken görevi üstlenmek"tir. Bir diğer ifade ile Allah rızası için yapılan tüm iyilikler hizmet kapsamına girer. Hatta hayvanları himaye etmek, eziyet veren bir şeyi yoldan kaldırmak hizmettir. Hiç kuşkusuz en büyük hizmet, bir insanın Rabb'ini tanımasını, O'na yönelmesini sağlamaktır. Hizmetçi veya hizmetkâr ise "iş üstlenen kişi" demektir.

Hadiste de ifade edildiği gibi bir toplumun efendisi, Allah için onlara hizmet edendir. Hizmet, bir taraftan başkalarına faydalı olmaya vesile olurken, diğer taraftan da gayret ve ihlâsları nisbetinde hizmet edenlerin feyiz alıp yükselmelerini sağlar. Böylece belki de hizmet sebebiyle kazandıkları fayda, hizmetlerinde bulundukları kişilerden daha fazladır.

¹³¹ Ebû Davud, İlim, 8; İbn Mâce, Edeb, 37 (nr. 3747).

¹³² Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, nr. 3291; Süyûtî, *es-Câmiu's-Sagîr*, nr. 4751.

Evet, Allah rızası için bir hizmetin içinde bulunmak kadar kazançlı bir iş yoktur. Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] hizmet ehli için buyurduğu şu hadis bu hususu ifade etmektedir: *"Kim müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Kim bir müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa Allah da onu kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim müslümanın ayıbını örterse Allah da onun ahiretteki ayıplarını örter. Bir kul din kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da ona yardım eder."*¹³³

Bunun için sahabiler hizmeti ganimet bilirlerdi, hiçbir hizmetten geri kalmazlardı. Onlar hizmeti şerefli ve üstün amel sayarlardı. Hatta nâfile ibadetlerden daha faziletli addederlerdi. Bunun için hizmetin kendilerine verilmesini isterlerdi. Onlar bu konudaki hadisleri kendilerine düstur edinmişlerdi. Rivayet edildiğine göre Abdullah b. Abbas [radiyallahu anhümâ], Mescid-i Nebvî'de itikâfa girmişti. Bir müminin sıkıntısını çözmek için itikâftan çıktı.

Kendisene, "İtikâfta olduğunuzu unuttunuz herhalde!" diye hatırlatmada bulundu. İbn Abbas [radiyallahu anh],

"Hayır unutmadım" dedi ve sözlerine şöyle devam etti: Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyururken işittim: *"Kim bir din kardeşinin ihtiyacını gidermek için yürür ve sıkıntısını giderirse bu yaptığı onun için on senelik itikâftan daha hayırlıdır. Halbuki kim Allah rızası için bir gün itikâfa girse Allah Teâlâ onunla cehennem ateşi arasında üç hendek koyar. Her bir hendegın arası doğu ile batı arası kadar uzaktır."*¹³⁴

¹³³ Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Bir, 58.

¹³⁴ Taberânî, el-Mu'cemû'l-Evsat, nr. 7322; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 3960.

Bu, büyük bir müjdedir. Bunun için her mümin Allah yolundaki hizmetlere bir şekilde katılmalıdır. Malı ve canı ile bizzat hizmetin içinde yer almalıdır. En azından gönlü ile, duası ile, niyetiyle destek vermelidir. Allah için yapılan hizmetlere engel olmamalı, hizmet ehli hakkında ileri geri konuşmamalıdır.

Unutmamak gerekir ki hizmet büyük bir ameldir. Bunun için hizmet ehli, Allah rızası için niyet etmeli, edebe riayet etmeli, kimseyi incitmemeli, rencide etmemeli, kibir ve gururdan uzak durmalı, ben ettim, ben yaptım dememeli, belki de hizmeti kendi kurtuluşu için bir vesile bilmelidir.

36. HADİS

MÜMİN GEÇİM EHLİDİR

الْمُؤْمِنُ يَأْلَفُ وَيُؤْلَفُ وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا
يُؤْلَفُ وَخَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

*"Mümin, insanlarla ülfet eden, kendisiyle de ülfet edilendir. Başkasıyla ülfet etmeyen ve kendisiyle ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok faydalı olanıdır."*¹³⁵

Ülfet, "uygun kimselerle görüşmek, herkesle güzel geçinmek, insanlarla konuşmak, anlaşmak, uzlaşmak, uyuşmak, kaynaşmak ve dost edinmek" gibi manalara gelir.

Hadiste de ifade edildiği gibi hakiki mümin ülfet eder, insanlarla dostluk kurar, herkese güler yüz

¹³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/400; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, nr. 5783; Hâkim, *el-Müstedrek*, 1/23; Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, nr. 8119; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 9147.

gösterir, insanlarla iyi geçinir, anlaşma yoluna gider. Bu da imanın gereğidir.

Zaten mümin, iman etmekle ülfet ve ünsiyet temelini atmış demektir. O, en başta Rabb'i ile arasını düzeltir, gönlünü O'na bağlar, O'na itaat ve ibadet etmekle yakınlık bağını kurar, sonra da diğer varlıklarla ülfet etmeye çalışır. Çünkü müminin derdi, Allah ile ülfet ve ünsiyet kurabilmektir. Onun en büyük hedefi de ülfetle dostluk makamını elde edebilmektir. Sonunda öyle bir noktaya varılır ki Allah'ın düşmanları hariç tüm insanlarla, hatta tüm varlıklarla ülfet kurar. Ülfet ehli müminlerde sevgi, merhamet, tevazu, cömertlik ve fedakârlık gibi vasıflar öne çıkar. Böyle bir karaktere sahip olan bir kimse, daha dünyada iken gönlü ile cennetin kokusunu hisseder.

Ülfet ehli bir âmir, zorba bir lider değil, hizmetkâr olur. Bir işçi horlanan değil, sevilen, sayılan olur. Bir baba kendisinden nefret edilen değil, özlenen ve yolu gözlenen bir baba olur. Aslında ülfet, ilâhî bir nimettir. Allah'ın ikram ve ihsanıdır. Allah onu imarla birlikte sevdiklerine verir. Nitekim bu gerçek âyet-i kerimede şöyle bildirilmektedir: *"Allah, müminlerin kalplerini birbirine ısındırdı, ülfet ettirdi. Şayet sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah, onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, üstün ve güçlü olandır, hüküm ve hikmet sahibidir"* (Enfâl 8/63).

Görüldüğü gibi gönülleri ısındıran, kaynaştıran Allah'tır. Yüce Allah, onların kalplerine iman koyarak birbiriyle kaynaştırdı. Onların kalplerine ülfet verdi. Kalplerini uzlaştırp hepsini kardeşler yaptı. Onları birbirlerine ısındırdı. Yüzyıllardan beri aralarında kin, nefret ve düşmanlık bulunan Evs ve Hazrec

kabilelerini birleştirerek birbirlerine gönülden bağlı insanlar haline getirdi. Artık hepsi iman bağıyla kardeş olmuşlardı. Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi vesellem) etrafında sahabe olmuşlardı. Birbirlerine kin ve nefret değil, sevgi ve saygı ile bakar olmuşlardı.

Unutmamak gerekir ülfet ve kardeşliğin temeli sevgidir. Temelinde sevginin bulunmadığı kardeşlik geçici ve yüzeyseldir. Maddi değerlerle belki kalp ısınır, ama ülfet gerçekleşmez. Onun için her mümin, sevgi ve şefkatle insanlara yaklaşmalıdır. Ve her daim, *"Allahım! Kalplerimizin arasına ülfet ihsan eyle ve gönüllerimizi kaynaştır"* diye dua etmelidir.¹³⁶

37. HADİS

MÜMİN GÜLER YÜZLÜ, TATLI DİLLİ ve GÜZEL AHLÂKLIDIR

اِنَّكُمْ لَا تَسْعَوْنَ النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَسْعَهُمْ
مِنْكُمْ بَسْطُ الْوَجْهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ

*"Sizler, mallarınızla insanları hoşnut edip gönüllerini alamazsınız; ancak onları güler yüz ve güzel ahlâkınız ile hoşnut edebilirsiniz."*¹³⁷

Güler yüz, tatlı dil, güzel muamele ... Bu üçlü, gönüle girmenin yolu ve ruha sevilmenin sebebidir. Bu yüzden güler yüzlü, yumuşak sözlü ve güzel ahlâklı insanlar, toplum içinde sıcak ve yakın bir ilgiye mazhar olurlar ve her zaman sevilirler. Böyle kimselerin kalbi ilâhî rahmetin tecelligâhı olur. Peygam-

136 Ebû Davud, Salât, 177 (nr. 969).

137 Hâkim, el-Müstedrek, 1/124; Ebû Ya'la, Müsned, nr. 6550; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 8/22; Taberânî, Mekârimü'l-Ahlâk, nr. 18; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, nr. 8054; İbn Ebû'd-Dünyâ, İstinâu'l-Ma'rûf, nr. 42.

ber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem] bu güzelliği şöyle ifade eder: *"İki mümin karşılaşp musafaha ettikleri/ tokalaştıkları zaman, üzerlerine yüz rahmet iner. Doksan rahmet en güler yüzlü ve cana yakın davranana verilir, onu da diğerine verilir."*¹³⁸ Bunların ne denli büyük meziyetler olduğunu, Resûl-i Ekrem'in, Hz. Ebû Zerr'e [radiyallahu anh] yaptığı şu nasihatten anlıyoruz: *"Ey Ebû Zer! İyilikten hiçbir şeyi küçük görme, hatta bir kardeşini güler bir yüzle karşılayan bile basit bir şey değildir."*¹³⁹

Evet, güler yüz, gülleri açmış bir bahçe gibidir. Seyredenlere bir güzellik verir. Özellikle aile hayatında güler yüzün önemi inkâr edilemez. İnsan evindeki huzuruna göre topluma huzur katar. Evinden güler yüzle uğurlanmış bir erkek, sabahtan akşama kadar etrafındakilere tebessüm saçar.

Asık surat, sert söz yuvaları çekilmez hale getirir. Samimiyeti kaldırır. İnsanların kalplerini birbirine karşı soğutur. Bunun için mümin güler yüzlü, tatlı dilli ve güzel ahlâklı olmalıdır. Her hususta olduğu gibi, bu konuda da Hz. Peygamber'i [sallallahu aleyhi vesellem] örnek almalıdır. Çünkü Peygamberimiz kimseye karşı yüzünü ekşitmemiştir. Herkese mütebessim davranmıştır. Bu ahlâkla çok dostluklar elde etmiş oluruz. Gönüllere taht kurarız. Günahkâr da olsa herkese iyi davranmamız gerekir. Kendimizi sevdiremediğimiz insanlara inancımızı hiç sevdiremeyiz.

138 Bezzâr, *Müsneid*, nr. 2003; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 8/37; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 487.

139 Tirmizî, *E'time*, 30 (nr. 1833).

DİLİN HAYIR KONUŞANDIR

وَ اخْزُنْ لِسَانَكَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّكَ بِذَلِكَ تَغْلِبُ
الشَّيْطَانَ

*"Dilini tut, ancak hayrı söyle; çünkü sen ancak bu şekilde şeytana galip gelebilirsin."*¹⁴⁰

Dil, Hak Teâlâ'nın yarattığı şaşılacak şeylerden biridir. Görünüşte bir et parçasıdır; ancak hakikatte varlıkta olan her şey onun tasarrufu altındadır. Akla, vehme ve hayale gelen her şeyi dil söyler. Kalbin doğruluğu ve eğriliği dilin doğru ve eğriliğine bağlıdır. Bu sebeptendir ki Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi ve selem], *"Kulun kalbi doğru olmadıkça, imanı doğru ve müstakim olmaz. Dili doğru olmadıkça da kalbi doğru olmaz. Komşusu kötülüklerinden emin olmayan kimse cennete giremez"*¹⁴¹ buyurmuştur.

Dilin bütün organlar üzerinde yönlendirici bir etkisi vardır. Çünkü o kalbin sözcüsüdür. Kalpte olup bitenleri dil dışa vurur. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi ve selem] dilin diğer organlara nasıl tesir ettiğini şöyle bir misalle anlatmıştır: *"Âdemoğlu sabaha çıktığı zaman bütün âzaları, dile yalvararak, 'Bizim hakkımızda Allah'tan kork. Zira biz sana tâbiyiz. Sen doğru olursan biz de doğruluk üzere kalırız, sen sapıtırsan biz de sapıtırız!' derler."*¹⁴²

140 Sûyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 5495; Taberânî, *Mu'cemû's-Sagîr*, nr. 950; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, nr. 1000; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/301 (nr. 18171).

141 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/198; Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 1/53.

142 Tirmizî, *Zühd*, 61 (nr. 2407); Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/95, 96; Beyhakî, *Şuabû'l-İmân*, 2/92.

Dilin tehlikesi gerçekten çok büyüktür. Öyle ki bazan bir kelime -Allah korusun- insanı ateşe düşürür, haktan uzak eder, lâneti çeker. Hem insanı küfre götüren, imanı söndüren küfür lafızları, dilin âfetleridir. Dolayısıyla insanın işlediği kötülüklerin pek çoğu dilinden kaynaklanır. Nitekim Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi veselem] bir hadis-i şeriflerinde, "*İnsanların yüzükoyun ve burunları yerde süründürülerek cehenneme atılmaları, ancak dilleri yüzündendir*"¹⁴³ buyurmuştur. Bir diğerinde ise, "*İnsanoğlunun hatalarının çoğu dilindendir*"¹⁴⁴ buyurmuştur.

Görüldüğü gibi dil, bir anahtar gibidir. Hayrın da şerrin de kapısını açabilir. Unutulmamalı ki kulaktan giren sözler, dil vasıtasıyla ortaya çıkar. Bu nedenle ağızdan çıkacak sözlere dikkat etmeli, aklın ve iman terazisinde tarttıktan sonra söylenmelidir. Düşünmeden söylenen sözlerin, bazan dargınlıklara, kavgalara sebep olacağı unutulmamalıdır.

Göz ve kulağın iki, dilin bir tane olması iki defa bakıp, iki defa dinleyip sonra bir kez konuşmaktır. Yine konuşmaktan çok, dinlemeye ve görmeye ihtiyacının olmasından dolayıdır. Bunda insanın az ve öz, faydalı şeyler konuşması ve çirkin sözlerden kaçınması gereğine de işaret vardır. Yüce Allah, faydalı şeyler konuşması için insana akıl vermiş, fikir vermiş, ayrıca diline hâkim olması için de iki dudak vermiştir. Nitekim Hak Teâlâ, "*Biz insana iki göz, bir dil ve iki dudak vermedik mi?*" (Beled 90/8-9) buyurarak bu gerçeğe işaret etmektedir.

O halde insanın organlarından en fazla isyankâr olan dilin âfetinden kurtulmanın en kesin yolu, Al-

143 Tirmizî, İmân, 8; İbn Mâce, Fiten, 12; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5/231, 236, 237.

144 Beyhakî, *Şuabü'l-İmân*, 2/91; İbn Ebû'd-Dünyâ, *Kitâbü's-Samî*, nr. 18.

lah Resûlü'nün bildirdiği çözümdür ki bu da hayır konuşmak, aksi takdirde susmaktır. Ancak gerektiği zaman ve gerektiği kadar konuşulmalıdır. Resûlullah Efendimiz [sallallahu aleyhi veselem] şöyle uyarmıştır: *"Allah'ın zikri dışında çok konuşmayın. Zira Allah'ın zikri dışında çok konuşmak, kalbe kasvet (katılık) verir. Şunu bilin ki insanların Allah'a en uzak olanı kalbi katı olanlardır."*¹⁴⁵

Allah Resûlü bir gün, *"Size, bedene hafif, mîzanda ağır gelecek bir amel bildireyim mi?"* diye sormuştu. Ashap,

"Evet, öğret ey Allah'ın resûlü" demişti. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi veselem] şöyle buyurmuştu: *"O, susmak, güzel ahlâk sahibi olmak ve sana fayda sağlamayacak şeyleri terketmektir."*¹⁴⁶

Evet, dil, konuşmak için yaratılmıştır. Ancak onun asıl görevi; hayırları söylemek, iyilikleri öğretmek, Allah'ın kelâmını okumak, O'nun emir ve yasaklarını bildirmek, Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi veselem] sünnetini anlatmaktır.

Sonuç olarak gıybet, iftira, yalan, lüzumsuz konuşmak gibi dilin âfetlerinden uzak durmak bizi kurtuluşa, huzura yakınlaştırır. Öyleyse mümin ya hayır konuşmalı ya da susmayı tercih etmelidir. En emin yol budur.

145 Tirmizi, Zühd, 61 (nr. 2411); Münziri, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, nr. 3242.

146 Münziri, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, 3/407; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 5498.

MÜMİN SELÂMI YAY

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشُوا السَّلَامَ وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ
وَصِلُوا الْأَرْحَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامُ
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

*"Ey insanlar! Aranızda selâmı yayın, yemek yedirin, sıla-i rahimde bulunun, insanlar uykuda iken kalkıp namaz kılın ve selâmetle cennete girin."*¹⁴⁷

Selâm, "emniyet, huzur, selâmet, sağlık, barış, güven, rahatlık, iyi netice ve kurtuluş" gibi manalara gelir.

Hadiste ifade edilen hasletlere sahip olan bir kimse, selâmetle cennete girer. Zira insanlara yemek yedirmek, ikramda bulunmak, misafirleri ağırlamak çok faziletli ve sevabı bol amellerdir. Bu, ancak hayırlı ve faziletli insanların yapabileceği bir şeydir. *"Sizin en hayırlınız yemek yedirendir"* hadisi de bu hakikati izah eder.

Kur'an'da ihsanda ve iyilikte bulunulacak yerler, belirli bir sırayla ele alınmış ve müslümanların dikkatine sunulmuştur. Elbette ki öncelik sırası akrabalarıdır. Yakın akrabadan sonra sırayı komşular alır. Çünkü komşuluk, dinimizde hassasiyetle üzerinde durulan bir mevzudur. Nitekim Peygamber Efendimiz [sallallahu aleyhi vesellem], *"Cibrîl, komşuluk hususunda o kadar tavsiyede bulundu ki ben nere-*

¹⁴⁷ Tirmizî, Et'ime, 45; Kırâmet, 42; İbn Mâce, İkâme, 174; Et'ime, 45; Dârimî, Müsned, 2/915.

deyse komşunun komşuya mirasçı olacağını zannettim” ¹⁴⁸ buyurur.

Selâm, Allah'tan kişiye hem barış, huzur ve güven dileği hem de dostane bir ilişki teklifidir. Yani selâm veren kişi şunu demek istiyor: "Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi üzerine olsun, Allah'ın koruması ve muhafazası üzerine olsun; Allah seninle olsun; benden sana zarar gelmez."

Allah'ın güzel isimlerinden biri "es-Selâm"dır. Cennete de "Dârü's-selâm" denmiştir. Cennet ahali de birbirleriyle karşılaştıklarında söyleyecekleri ilk şey "selâm" olacaktır. Selâm, İslâm dininin buyruğudur, her devirde ve her mekânda yaşayan müminlerin değişmez parolasıdır. O, her şeyden önce müslümanlar arasında bir şiarıdır. Müminler birbirlerine selâm vererek tanışırlar, birbirlerinden emin olurlar ve birbirlerine dua ederler. Müminler birbirlerine selâm vermekle yükümlüdürler. Böylelikle kendilerinin ulaştığı selâm halini müslüman kardeşi için de isterler. Onların yeryüzünde ve cennette selâm yurdunda olmaları için dua ederler.

Selâmlaşma, insanî bağların ve iletişimin anahtarıdır. Allah'ın insanlara emrettiği bir davranıştır. Birbirleriyle karşılaşan müslümanların, konuşmadan evvel birbirlerine selâm vermeleri sünnettir. Karşıdaki kişiye duyurmak müstehaptır. Selâmı alan kişinin, selâm verene onun duyacağı bir sesle iade etmesi vâciptir. Verilen selâmı almak her fert için farz-ı ayın, topluluğa verildiğinde ise farz-ı kifâyedir, bir kısım müslümanlar tarafından alındığı takdirde diğer müslümanlardan düşer. Çünkü farz-ı

148 Buhârî, Edeb, 28; Müslim, Birr, 42; Ebû Davud, Edeb, 122; Tirmizî, Birr, 28.

kifâyeden maksat, o işin yapılmasıdır. Mükelleflerden hiçbirini bunu yapmazsa bunu bilen ve mükellef olan bütün müslümanlar günahkâr olur. Toplulukta bulunanlardan birinin selâmı alması yeterlidir. Ancak hepsinin alması daha faziletlidir.

Selâmlaşma ilâhî bir hükümdür, hem Allah'ın emri hem de Hz. Peygamber'in sünnetidir. Bir âyet-i kerimede bu hükme işaret edilerek şöyle buyrulmuştur: *"Ey müminler, size bir selâm verildiği zaman, ondan daha iyisi ile selâm verin veya aynıyla mukabele edin"* (Nisâ 4/86). Hz. Peygamber de [sallallahu aleyhi vesellem], müminin mümin üzerindeki haklarından söz ederken selâmlaşmaya dikkat çekmiş ve şöyle buyurmuştur: *"Sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız. Yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir şeyi size haber vereyim mi? Aranızda selâmı yayınız."*¹⁴⁹

40. HADİS

MÜMİN DENGİ ADAMIDIR

لَيْسَ خَيْرُكُمْ مَنْ تَرَكَ الدُّنْيَا لِلْآخِرَةِ وَلَا الْآخِرَةَ
لِلدُّنْيَا وَلَكِنَّ خَيْرُكُمْ مَنْ أَخَذَ مِنْ هَذِهِ لِهَذِهِ

*"Sizin hayırlınız, ahiret için dünyayı, dünya için de ahireti terkedenler değil, aksine sizin en hayırlınız, kâfi miktarda her ikisinden de alandır."*¹⁵⁰

149 Müslim, İmân, 22; Tirmizî, İstîzân, 1; İbn Mâce, Mukaddime, 6, Edeb, 11.

150 Süyûtî, el-Câmiu's-Sagîr, nr. 7594; Ali el-Müttakî, Kenzû'l-Ummâl, nr. 6334; Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, nr. 2139.

Dünya, “denî, düşük ve aşağı” anlamına gelir. **Ahiret** ise “son, sonra olan, dünyadan sonraki ebedî âlem, dünyadan sonraki menzil” demektir.

Hadiste de ifade edildiği gibi İslâm, her konuda orta yolun izlenmesini tavsiye eder, mensuplarına dünya ve ahiret dengesini kurmasını emreder. Dünyaya için ahiretin, ahiret için dünyanın terkedilmemesini ister. Her zaman dengeli ve ılımlı çizgiyi takip etmelerini önerir. Nitekim Hak Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *“Allah’ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu gözet. Dünyadaki nasibini de unutma”* (Kasas 28/77).

İslâm, denge dinidir, birinin imar, diğerinin ihmal edilmesini asla kabul etmez. O, aşırı dünya sevgisini hoş karşılamadığı gibi, dünyadan el etek çekerek kendini tamamen ibadete vermeyi de hoş karşılamaz, hatta yasaklar. Hz. Peygamber’in [sallallahu aleyhi ve selem] şu hadisi bu hakikati ifade eder: *“Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalış.”*¹⁵¹

İslâm, hem dünya hem de ahiret dinidir. Daha doğrusu insanı, geçici dünya hayatında ebedî ahiret hayatına hazırlayan tek dindir. Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi ve selem], *“Dünya, ahiretin tarlasıdır”*¹⁵² buyurmuşlardır.

Dolayısıyla mümin, ne dünyası için ahiretini ne de ahireti için dünyasını ihmal etmelidir, her iki hayatın da hakkını vermelidir. İşte dinimizin istediği hayat tarzı, yani denge budur. Zira İslâm dini, geçici de olsa dünyada sefil bir hayatı mümine layık görmez. Ebedî ahiret saadetine hazırlanırken dünyalık için de çalışıp, kimseye muhtaç olunmamasını ister;

151 Süyûtî, *el-Câmiu's-Sagîr*, nr. 1201.

152 Müslim, *İmân*, 322; Sehâvî, *el-Makâsîdül-Hasene*, nr. 495.

veren eli alan elden üstün ve hayırlı görür. Dolayısıyla tembellik ve miskinlik, sadece fitrat kanunlarına değil, aynı zamanda İslâm'a da aykırıdır.

Resûl-i Ekrem (sallallahu aleyhi vesellem) günlük hayatında ibadetle meşgul olurken, diğer taraftan müslümanların ve aile fertlerinin işlerini tanzim buyurur, gıda ve diğer ihtiyaçlarını temin için uğraşırdı. Bununla da kalmazlar, ihtiyaç sahiplerinin sıkıntılarını gidermek için çabalar, hastaları ziyaret eder, akraba ve dostlarının hallerini sorar, yardımcı olurdu. Bütün bunları yaparlarken, bir idareci olarak müminler arasındaki sorunları çözdüğü gibi, düşmanlar tarafından gelebilecek zararları bertaraf etmek üzere en güzel tedbirleri alırdı. Risalet vazifesinin gereği olarak da daima halkın arasında bulunur, onları irşad etmekle meşgul olurdu.

Evet, ölçü budur. Unutmamak gerekir ki ahireti unutarak sadece maddi varlığın tatmini için çaba göstermek hayvanlara mahsustur. Dünyayı ihmal ederek sadece ahiret için çalışmak ise insanı bir hilkat garibesi durumuna getirir, neticede her iki âlemde de rezil ve rüsva olur. Oysaki İslâm, insanı böylesi düşük durumlardan korumak için madde ile mana, ruh ile beden, dünya ile ahiret arasında sarsılmaz bir denge kurmuştur. Müminin dilinden şu ilâhî dua düşmemelidir: *"Rabbimiz! Bize dünyada da ahirette de iyilik ve güzellikler ihsan eyle. Bizi cehennem azabından koru"* (Bakara 2/201).

Ne mutlu dünya ve ahiret dengesini kurabilenlere!

İslâm, hayatımızın her alanında Müslümana yakışır
bir şahsiyete sahip olmamızı emretmektedir.

İslâm dininin yegâne gayesi de, fertleri hem
dünyada hem de ahirette selamete kavuşturacak
bir şahsiyet inşa etmek ve bu şahsiyetlerden
oluşan örnek bir toplum meydana getirmektir.

İşte elinizdeki bu eser, hadis-i şeriflerin ışığında
müslümanın şahsiyetini tarif etmekte ve bunun
nasıl kazanılacağına dair özet bilgiler içermektedir.

ISBN (978-605-1101-008-8)

9 786051 590026

